

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 23-24 2025

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

**Привітання Президента України В. Зеленського
в День працівників дипломатичної служби**.....4

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

**Європейський кредит для України:
деталі дискусій і експертно-політичні оцінки**.....6

Потіха А.

**Зустріч В. Зеленського з представниками США і лідерами
європейських країн у Берліні: пошуки шляхів до завершення війни**.....19

Закіров М.

**Тристороння зустріч у Флориді
делегацій України, США і Європи: результати та перспективи**.....27

Аулін О.

Перший саміт діалогу «Центральна Азія плюс Японія»: оцінки політиків і експертів.....	33
--	-----------

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	38
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	41
Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки.....	53
Нагороди і відзнаки.....	58

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Сьогодні вже повертається наша переговорна команда, і зранку очікую повну доповідь щодо підготовлених документів», – зазначив Президент України.

«Шановні українці, українки!

Сьогодні вже повертається наша переговорна команда після зустрічей в Америці з представниками Президента Трампа, і зранку завтра я очікую повну доповідь щодо підготовлених документів. Багато пропрацювали, і передусім документи про гарантії безпеки, а також 20 пунктів основного документа – базової рамки, яку обговорювали українська та американська делегації. Р. Умеров та А. Гнатов завтра будуть доповідати. Важливо, щоб американська сторона могла досягти й відповіді від Росії – реальної готовності цієї держави зосередитися на чомусь іншому, не на агресії. Звісно, після стількох років спочатку гібридної війни, тепер повномасштабної слабо віриться, що Путін зможе жити без убивств і вторгнень. Але зниження ціни на російську нафту, сильні санкції світу, продовження всіх інших форм тиску – це те, що переконає навіть таку вперту особу. Путін воює, поки має гроші, щоб купувати лояльність і свого оточення, і російського населення та водночас платити за вбивства на фронті. І за цей рік багато вже зроблено, щоб грошей у російській военній машини стало менше. Я вдячний усім нашим воїнам за дипстрайки – зараз майже кожної доби є результат. Особливо це відчутно в дипстрайках проти російського нафтового експорту. Добре, що Євросоюз, Америка та інші партнери тиснуть на російський експорт газу й нафти. Танкери, які Росія використовує, щоб заробляти на війну та утримання путінських друзів, усе частіше отримують проблеми в ключових акваторіях. Будуть і нові санкції світу проти танкерів та всієї інфраструктури такого експорту: компаній, страховиків, капітанів і команд безумовно. Готуємо й наші нові санкційні пакети проти різних осіб – не тільки російських, – які працюють на оборонну промисловість агресора. І наші санкційні пропозиції завжди враховуються партнерами. Це один із пріоритетів нашої зовнішньої політики: щоб українські санкції були синхронізовані з партнерами. Сьогодні саме такі завдання оновив для українських дипломатів – привітав їх із професійним днем, і подякував кожному, хто реально працює на нашу зовнішню політику, на те, щоб Україна була результативною у зовнішніх справах, бо це зараз – одна з основ нашого захисту. Українська сила – це єдність зі світом, і зараз ми досягли найбільшого рівня цієї єдності. Ще ніколи у своїй історії Україна не мала такої підтримки партнерів, як у цей час. Досягти такого рівня було непросто, як непросто й місяць за місяцем утримувати увагу світу до України – попри все. Ми не дали забути про Україну, не дали іншим темам і проблемам перекрити увагу до

України. Суспільства партнерів підтримують нас – нашу державу, наш захист, і це вагомо, це дає нам силу захисту.

Сьогодні також мав честь подякувати нашим українським енергетикам – усім нашим героям, які долають Росію буквально щодня своєю роботою. Відновлюють генерацію. Відновлюють постачання. Відновлюють нормальне життя для українців. І дійсно Україна може пишатися фаховістю наших працівників енергетики. Дякуємо вам!

І ще одне. Сьогодні ми говорили з Головою Верховної Ради України Р. Стефанчуком. Серед іншого я попросив Руслана разом із депутатським корпусом, також разом із урядовцями, з представниками громадянського суспільства підготувати пропозиції по визначенню нових і логічних підходів до святкових та особливих днів нашого календаря. Бувають погані календарні співпадіння – і війна внесла багато таких змін. Коли дні трагедій припадають на дні професійних свят. Або коли в один день із радянських часів і перших років незалежності – кілька зовсім різних професійних днів. Все це варто впорядкувати. Дякуємо всім, хто допомагатиме. Як справжнє Різдво було сприйняте легко – на 25 грудня, – так само інші дати мають бути справедливими та коректними. Дякую всім, хто працює на нашу державу та людей!

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 22.12).*

Привітання Президента України В. Зеленського в День працівників дипломатичної служби

Президент привітав українських дипломатів з професійним святом і відзначив їхній внесок у зміцнення України.

У День працівників дипломатичної служби Президент В. Зеленський привітав українських дипломатичних працівників і працівниць із професійним святом.

«Без усієї нашої зовнішньополітичної роботи просто неможливо було б, впевнений у цьому, вистояти в цій війні. Це не просто слова. Україна вперше за довгу свою історію змогла об'єднати навколо себе реально весь світ. Зараз немає такої частини світу, у якій би не знали про нашу державу, наш народ, про наш захист, про героїзм українців, українок», – зазначив Президент.

В. Зеленський зауважив, що вперше в історії України підтримка нашої держави – глобальна. Довкола себе Україна об'єднала десятки країн, залучила їх до численних програм соціального, гуманітарного і військового характеру, а також санкцій.

Лише Європа впровадила 19 пакетів обмежень, зокрема проти російських банків та енергетичних компаній, що не дало Росії змоги заробити й спрямувати на війну проти нашої країни сотні мільярдів доларів. Президент

відзначив, що партнери завжди дослухаються до українських санкційних пропозицій.

Окрему увагу глава держави зосередив на постійній співпраці України, усієї Європи та США. Збереглася підтримка розвідданими, працює програма PURL, готуються програми SAFE та ін.

«Зараз ми маємо надзвичайно вагомі результати року. Україна забезпечила для себе 90 млрд євро підтримки на наступні два роки. Це історичне досягнення – фінансова гарантія безпеки для України. Ми запобігли фінансовій катастрофі, і при цьому російські активи залишаються заблокованими у Європі, і цілком справедливо, щоб саме російські кошти працювали на Україну – на наш захист, на наше відновлення», – наголосив Президент.

В. Зеленський також відзначив просування на шляху до членства України у Європейському Союзі – наша країна отримала кандидатство, уже розпочалися перемовини. «І якби не штучне та політизоване, виключно політизоване блокування відкриття кластерів для України, вже був би і такий результат. Впевнений: досягнемо і цієї мети. Україна точно буде – і буде повноправно – у спільному європейському домі», – зазначив глава держави.

Президент закликав і далі наполегливо працювати в цьому та інших ключових напрямках для посилення України, особливо щодо власного й спільного виробництва з партнерами далекобійних дронів, дронів-перехоплювачів, ракет до систем ППО. Глава держави зазначив: конкретне завдання – достатнє фінансування українського виробництва зброї на наступний рік.

«Маємо забезпечити ще один історичний результат для України й організувати реальне виробництво комплексів ППО та ракет до них в Україні або разом із нашими ключовими сусідами. Це те, що змінить на краще баланс сил у нашому регіоні», – наголосив В. Зеленський.

Окремо глава держави подякував дипломатам за ту підтримку, яку Україна має не лише від європейських партнерів та США, а і від інших країн Північної й Південної Америки, від країн Близького Сходу та Африки. «Ми не здали Росії жодного міжнародного майданчика в жодному з питань, які критичні для України в цьому році. Я вас вітаю! Ми боремося за повернення додому викрадених Росією українських дітей. Ми працюємо, щоб повертати українських полонених – військових і цивільних, і важливо, щоб процес обмінів продовжувався. І ви маєте у ваших контактах із партнерами постійно підтримувати саме цю тематику», – зазначив Президент України.

Конкретним завданням для подальшої роботи глава держави назвав і те, що має бути трибунал щодо російської агресії, відповідальність російських воєнних злочинців, чітке засудження з боку світу Росії за цю війну.

Президент відзначив, що Україна перебуває в продуктивному та змістовному процесі перемовин зі США для закінчення цієї війни. За словами Президента, багато залежить саме від української позиції. «Нам треба

завершити цю війну достойним миром, передусім миром для України, для українців. Нам треба забезпечити силу для України за будь-яких обставин – зброю, фінанси, політичну підтримку. Нам треба гарантувати, що українська стійкість – а це і енергетика, і соціальні наші зобов'язання, – що все це отримає надійне забезпечення. Треба повністю забезпечити необхідне відновлення для України після російських ударів, після цієї війни. Нам треба повністю реалізувати всі документи щодо гарантій безпеки, які вже є, і досягти також історичної домовленості з Америкою про гарантії безпеки для України, які будуть ратифіковані Конгресом Сполучених Штатів Америки», – підсумував В. Зеленський.

Глава держави подякував дипломатам за спільну роботу заради України й нашого захисту в цій війні та вручив державні нагороди (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 22.12).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Європейський кредит для України: деталі дискусій і експертно-політичні оцінки

У Брюсселі 18–19 грудня відбувся саміт лідерів ЄС, головним завданням якого було ухвалення рішення щодо фінансової підтримки України на 2026–2027 рр. Очікувалося, що на ньому європейські лідери спробують вирішити долю заморожених російських активів, які Єврокомісія (далі – ЄК) уже майже чотири роки намагається передати Україні й нарешті знайшла для цього правову рамку – «репараційний кредит». Пропозиція ЄК полягає в наданні Україні кредиту обсягом 140 млрд євро під заставу заморожених активів Центробанку РФ (далі – ЦБ РФ). Згідно із цим планом, Росія зможе повернути ці кошти лише після закінчення війни проти України і виплати репарацій за завдану шкоду. «Репараційний кредит» для України мав би стати безвідсотковим і цільовим – його можна було б використати лише для купівлі озброєнь та потреб ЗСУ, але не для забезпечення державного бюджету.

За інформацією ЗМІ, у 2022 р. на тлі повномасштабного російського вторгнення в Україну західні країни заморозили, за різними оцінками, близько 260 млрд євро валютних резервів ЦБ РФ включно із частиною коштів Фонду національного добробуту. Вважається, що приблизно 183 млрд євро перебувають на рахунках міжнародного депозитарію Euroclear у Бельгії, а ще близько 25 млрд євро – у приватних французьких, бельгійських, шведських,

кіпрських і німецьких банках. Залишки валютних резервів ЦБ РФ заморожено в Люксембурзі, Швейцарії, Великій Британії, США та Канаді.

Європейські лідери вже майже чотири роки обговорюють легальні способи конфіскації та передачі заморожених російських коштів Україні. Весь цей час Німеччина та кілька інших країн ЄС виступали проти використання коштів ЦБ РФ для військових потреб України, посилаючись на відсутність правових рамок для такого кроку. Позиція європейських лідерів почала змінюватися після переобрання Президентом США Д. Трампа: Вашингтон різко скоротив підтримку Києва, а витрати на фінансову та військову допомогу Україні лягли переважно на Євросоюз.

У 2024 р. ЄС уже почав переводити Україні відсотковий дохід від заморожених російських активів. Більшість коштів ЦБ РФ вкладено в облігації, які приносять кілька мільярдів євро на рік і продовжують накопичуватися на рахунках бельгійського депозитарію Euroclear. Уряд Бельгії придумав схему, за якою процентний дохід за цими облігаціями (у 2024 р. він становив 6,9 млрд євро) оподатковується спеціальним податком і потім передається Києву (URL: <https://www.dw.com/uk/reparacijnij-kredit-dla-ukraini-bezprecedentna-idea-es/a-75164593>).

Однак такої фінансової допомоги недостатньо, щоб покрити витрати України на оборону та закупівлю нової зброї у 2026 р. Тому у своєму щорічному зверненні у вересні 2025 р. глава ЄК У. фон дер Ляєн закликала європейські країни використовувати заморожені російські активи, незважаючи на колективний ризик заходів у відповідь з боку Росії та перспективу багаторічних судових розглядів з Москвою, яка виступає проти конфіскації та будь-якого використання коштів Центробанку РФ і називає такий захід «крадіжкою».

Формально Європейський Союз не може вилучати чи конфіскувати майно інших держав, оскільки на нього поширюється принцип державного імунітету. Іншими словами, одна держава (і її майно, у тому числі й активи центральних банків) не підпадає під юрисдикцію судів та рішень адміністративної влади іншої держави без своєї згоди. Це було б порушенням відповідної конвенції ООН.

Проте з точки зору міжнародного права повномасштабне вторгнення Росії в Україну – це злочин агресії, заборона на яку закріплена в статуті ООН. Тому, як пояснює професор європейського права Університету Гента в Бельгії П. Ван Ельсуwege, у такому разі треті сторони (наприклад, Євросоюз) можуть вживати заходи, щоб зупинити акт агресії та змусити державу-агресора дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань. Такі заходи мають бути тимчасовими та зворотними, а також, згідно з положеннями підготовлених Комісією міжнародного права ООН статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, не мати «карального характеру».

Саме тому модель «репараційного кредиту», запропонована ЄК, оформлена не як конфіскація заморожених активів ЦБ РФ. Теоретично

європейські фінансові інституції, на кшталт депозитарію Euroclear, зможуть виконати свої зобов'язання, щойно Росія припинить війну проти України та виплатить репарації. Але проблема в тому, пояснює професор П. Ван Ельсубеге, що міжнародні арбітражні суди можуть не погодитися з такою інтерпретацією та визнати порушення державного імунітету Росії. За його словами, формально «репараційний кредит» є тимчасовим і зворотним заходом, однак на практиці повернення російських коштів малоімовірно – через умову відшкодування збитків, завданих Україні.

Водночас слабким місцем рішення про надання «репараційного кредиту» є його безпрецедентність, відсутність такої практики, наголошує дослідник Інституту права міжнародного миру та безпеки Кельнського університету Г. Богуш. Він вказує, що міжнародне право засновано на чинній практиці держав, і – за її повної відсутності та наявності протилежної – модель, що її запропонувала ЄК, буде складно відстояти. Кращою опорою для використання коштів ЦБ РФ могло б стати рішення Міжнародного суду, а не неповний політичний консенсус європейських лідерів, вважає Г. Богуш.

Лідери країн Євросоюзу 23 жовтня 2025 р. приїхали на саміт до Брюсселя, вважаючи, що передача «репараційного кредиту» Україні – формальність і вирішене питання, писало видання Politico. Несподівано для учасників зустрічі голосування довелося відкласти на грудень, насамперед через позицію Прем'єр-міністра Бельгії Б. де Вевера, який виступив проти моделі, що її запропонувала ЄК. Б. де Вевер побоювався, що, якщо Євросоюз схвалить «репараційний кредит» під заставу заморожених російських активів, а потім одна з проросійськи налаштованих країн ЄС (Угорщина чи Словаччина) заблокують продовження санкцій, Бельгія буде зобов'язана негайно повернути всі кошти Росії.

Щоб запобігти такій ситуації, Німеччина та інші держави ЄС домовилися безстроково заблокувати російські активи. Для цього вони використали ст. 122 Договору про функціонування Євросоюзу. Така норма дає змогу позбавити окремі країни ЄС права скасовувати санкції, а також передбачає ухвалення заходів більшістю голосів у разі серйозних економічних труднощів, а не одностайно. Таким чином було знято потребу одностайного погодження санкцій кожні шість місяців, а уряди, дружні до Кремля, втратили можливість голосувати проти продовження санкцій, що призвело б до розмороження активів.

Цю гарантію ухвалили насамперед для того, щоб зняти побоювання Бельгії та інших утримувачів значної частки заморожених активів РФ, що в разі непродовження санкцій їм доведеться компенсувати Росії вартість доходів від них, які ЄС хоче виплатити Україні в межах репараційної позики. Але, крім того, Бельгія висловила й інші побоювання. Наприклад, що мирна угода між Києвом та Москвою не включатиме положення про репарації. Також уряд країни вважає, що Кремль обов'язково вживатиме заходи у відповідь (зокрема, націоналізує активи Euroclear, а також інших європейських компаній у Росії) і

подасть до суду на Бельгію, депозитарій та Євросоюз. Прем'єр-міністр Бельгії вимагає, щоб ЄС гарантував загальну відповідальність усіх країн блоку за можливі ризики, а також достатні фінансові гарантії для виконання потенційних зобов'язань перед Росією (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2025/12/22/7227694>).

У листі У. фон дер Ляен глава уряду Бельгії також назвав запропоновану ЄК модель «репараційного кредиту» небезпечною та «принципово неправильною». Б. де Вевер вважає, що такий крок підірве довіру до Euroclear (його глава В. Урбен уже пригрозила владі ЄС судом) і європейського фінансового ринку. На його думку, не так важливо, яку правову рамку обере Євросоюз, – інвестори все одно сприймуть її як конфіскацію довірених депозитарію активів.

Важко оцінити, наскільки це є виправданим побоюванням, пояснює науковий співробітник вашингтонського Центру аналізу європейської політики (СЕРА) О. Коляндр. На його думку, теоретично такий захід справді може вдарити по довірі інвесторів до європейського фінансового ринку. Проте впливу інвестицій не сталося 2022 р., коли Євросоюз заморозив кошти ЦБ РФ. На ринку є розуміння, що «репараційний кредит» для України під заставу російських активів – це надзвичайний, але загалом зрозумілий та очікуваний крок, вважає О. Коляндр.

З початку грудня Єврокомісія і найвпливовіші столиці ЄС вели переговори, намагаючись заручитися підтримкою Прем'єр-міністра Бельгії Б. де Вевера. Зокрема, канцлер Німеччини Ф. Мерц закликав країни ЄС підтримати «репараційний кредит» для України та юридично поділити між собою всі потенційні ризики. За інформацією Politico, Єврокомісія сподівалася, що Німеччина погодиться стати найбільшим фінансовим гарантом для забезпечення кредиту, оскільки такий крок мав би переконати владу Бельгії напередодні грудневого саміту в Брюсселі. Однак навіть надання всіх зазначених гарантій не змогло переконати Прем'єр-міністра Бельгії погодитися на репараційну позику. Більше того, в останній тиждень перед проведенням саміту дискусії щодо «репараційного кредиту» серед європейських країн посилювалися і призвели до погіршення шансів на укладення угоди. За інформацією Euractiv, ідею конфіскації заморожених активів Росії не підтримували сім країн ЄС – Бельгія, Угорщина, Словаччина, Італія, Болгарія, Мальта, Чехія. Не останню роль у цьому відіграла позиція США, які, як стверджувало видання Politico, здійснювали «безпрецедентний тиск» на країни ЄС, аби ті відмовилися використовувати заморожені активи РФ на потреби України. Американська сторона закликала європейців не вилучати активи для надання Україні «репараційного кредиту», а зберегти їх як елемент майбутніх переговорів з Москвою (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-aktyvy-rf-tysk-yevropa-ukrayina/33625550.html>).

Російський Центробанк 12 грудня уперше прокоментував плани щодо використання його заморожених активів. ЦБ РФ назвав їх «незаконними, що

суперечать міжнародному праву, у тому числі такими, що порушують принципи суверенного імунітету», і пообіцяв оскаржити будь-яке «неузгоджене використання» його активів. Крім того, ЦБ заявив, що подає позов до Арбітражного суду Москви проти бельгійського депозитарія Euroclear – через неможливість «розпоряджатися грошовими коштами, що належать Банку Росії, і цінними паперами».

«Загалом влада Росії має розуміння, що заморожені активи ЦБ втрачено і цих грошей вони вже не побачать», – говорить науковий співробітник Центру аналізу європейської політики О. Коляндр. За його словами, немає сумніву, що Центробанк РФ виграє в московському суді – і це відкриє шлях до вилучення заморожених активів Euroclear у Росії. Також до позовів проти депозитарія в міжнародних судах. О. Коляндр упевнений, що таким чином ЦБ РФ прагнув закріпити сумніви Бельгії перед самітом європейських лідерів у Брюсселі та спробувати зірвати голосування щодо «репараційного кредиту».

Крім того, за інформацією The Guardian, російське ГРУ розгорнуло справжню спецоперацію із залякування ключових фігур депозитарія Euroclear і бельгійських високопосадовців. Зокрема, погрози від РФ отримувала виконавча директорка Euroclear В. Урбен, яка вже понад рік ходить з охоронцем.

На розгляд саміту Європейської Ради Єврокомісія запропонувала два варіанти фінансування України: «план А» – надання Києву так званого репараційного кредиту на 140 млрд євро фактично під заставу заморожених активів Центробанку РФ і «план Б» – 90 млрд євро запозичень під гарантії бюджету ЄС. Очільник дипломатії ЄС К. Каллас запевняла, що про «план Б» не йдеться, має розглядатися лише «план А», а президент Європейської ради А. Кошта додав, що лідери ЄС не підуть із саміту без цього рішення.

Переконати учасників засідання намагалися різними способами. А. Кошта переконав Президента України В. Зеленського прилетіти в Брюссель, хоча спочатку планувалося, що той поспілкується з лідерами ЄС онлайн. Він розраховував, що особисте спілкування В. Зеленського із членами Євроради перед початком саміту і, головне, його зустріч тет-а-тет з Прем'єр-міністром Бельгії Б. де Вевером змінять позицію країн, які не підтримували передачу заморожених російських активів Україні.

Спілкуючись із журналістами під час пресконференції, В. Зеленський не розкрив деталей своєї розмови з Прем'єром Бельгії, однак, відповідаючи на запитання, чи розуміє він справедливість аргументів Б. де Вевера, якого хвилюють можливі наслідки судових позовів Росії, відповів: «Я розумію ризики, про які він говорить. Але ми – у війні і, на мій погляд, ми знаходимося в більших ризиках» (URL: <https://www.dw.com/uk/es-znajsov-grosi-dla-ukraini-ale-ce-ne-aktivi-rf/a-75235851>).

Крім того, у Брюсселі В. Зеленський пояснив європейським лідерам, наскільки терміновим є рішення про фінансування: адже гроші на армію та бюджетні витрати потрібні вже у квітні, інакше скорочення витрат призведе

до тяжких і незворотних наслідків. Їх переконливо описав Прем'єр Польщі Д. Туск, спілкуючись із журналістами перед початком саміту. «Зараз у нас є простий вибір: або гроші сьогодні, або кров завтра. І я говорю не лише про Україну, я говорю про Європу».

Щоб переконати колег ухвалити рішення щодо репараційного кредиту, канцлер ФРН Ф. Мерц здійснив безпрецедентний крок – погодився надати доступ до активів Центробанку РФ, заморожених у Німеччині, щоб задовольнити вимоги Бельгії. Проте й це не переконало Б. де Вевера та інші країни, які стали на його бік. Спочатку Прем'єр Бельгії казав, що «досі не бачив тексту, з яким міг би погодитися»; потім наголошував, що наполягає на трьох умовах використання російських активів:

- створенні механізму, який гарантує, що Euroclear зможе повернути Росії кошти після рішення суду або мирної угоди;

- справедливому розподілі ризиків щодо відшкодування збитків між усіма країнами-членами ЄС;

- використанні заморожених російських активів в інших країнах (URL: <https://tsn.ua/ukrayina/plan-b-yes-nadav-ukrayini-90-mlrd-yevro-ale-ne-zarakhunok-aktyviv-rf-roky-putin-pohrozuye-nato-viynoiu-2982584.html>).

Напередодні саміту видання Politico повідомляло, що деякі країни-члени ЄС, наприклад Німеччина та Латвія, пропонували підтримати рішення про надання Україні «репараційного кредиту» просто кваліфікованою більшістю голосів, а не одностайно. Для цього було потрібно 15, а не 27 «за» від усіх країн-членів Євросоюзу. Але бельгійські посадовці дали зрозуміти, що за такого сценарію гроші з депозитарія Euroclear просто «не вийдуть».

Європейські лідери обговорювали українське питання останнім. Поки учасники засідання дискутували з приводу інших питань порядку денного – розширення ЄС, семирічного бюджету блоку й торгової угоди Mercosur, паралельно в сусідній кімнаті працювали команди Єврокомісії, бельгійського уряду та інших країн-членів, опрацьовуючи всі деталі репараційного кредиту, щоб «знайдений компроміс влаштував усіх». Однак після чотиригодинних переговорів ідею репараційного кредиту відклали нібито через те, що кілька країн не погодилися з вимогами Б. де Вевера про необмежені фінансові гарантії, оскільки вважають їх надмірними (URL: <https://www.dw.com/uk/es-znajsov-grosi-dla-ukraini-ale-ce-ne-aktivi-rf/a-75235851>).

Таким чином, позиція Бельгії дійсно стала найбільшою перепорою для прийняття рішення про надання «репараційного кредиту». Крім Угорщини, Словаччини та Чехії, які сформували свого роду «антиукраїнську групу у ЄС», проти використання російських заморожених активів разом з Бельгією виступили також Італія, Франція, Болгарія та Мальта.

Тож лідери ЄС, засідаючи на саміті 16 год поспіль, перейшли від «плану А» до «плану Б» – надання Україні 90 млрд євро безвідсоткового кредиту, який не потрібно повертати, якщо Росія не виплатить репарації. Гроші блок закумуляє за рахунок запозичень на ринках капіталу, забезпечених резервами

бюджету ЄС. Європейські посадовці запевняють, що цих грошей має вистачити на покриття бюджетного дефіциту та оборонних потреб України протягом двох років.

Це рішення стало ключовим підсумком саміту ЄС, хоча ідея запозичень ЄС спочатку здавалася менш реальною, оскільки вона потребувала одностайного голосування членів ЄС, а дружній до Росії Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан виступив проти неї. Проте Угорщина, Словаччина та Чеська Республіка погодилися на схему з позикою під бюджет ЄС, якщо вона не матиме фінансового впливу на них.

Президент В. Зеленський назвав перемогою України рішення ЄС про надання 90 млрд євро позики для фінансування на наступні два роки. Про це він заявив на пресконференції з Президентом Польщі К. Навроцьким у Варшаві. Як зазначив В. Зеленський, без цього фінансування від ЄС Україні було б «дуже важко і складно». «Для нас на сьогодні це важлива перемога. У будь-якому разі ця сума прив'язана до репарацій від Росії. Це важливі кроки: те, що європейські лідери знайшли такий формат, і те, що наша команда попрацювала з Європою над позитивним рішенням – для нас це посилення», – наголосив він.

За словами Президента України, це рішення також є сигналом для Росії про те, що «немає сенсу їм продовжувати воювати, бо ми підтримані фінансово, а значить не будемо сипатися на фронті». Також він додав, що це є важливим позитивним сигналом для українського суспільства (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/12/19/7227554>). «Дякую всім лідерам Європейського Союзу за рішення Європейської ради щодо фінансової підтримки України на 90 млрд євро у 2026–2027 роках, – написав Президент України у соцмережах. – Це значна підтримка, яка справді посилює нашу стійкість». Він також підкреслив важливість того, «що російські активи залишаються знерухомленими і Україна отримала фінансову безпекову гарантію на найближчі роки» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cvgqzew7qv7o>).

Виділення Україні безпроцентної позики у 90 мільярдів євро на два роки – реальна фінансова гарантія безпеки, заявив В. Зеленський у вечірньому відеозверненні 21 грудня. «Завершуємо цей історичний тиждень для України, значний дипломатичний тиждень. Головне – ми забезпечили для України 90 млрд євро на два роки. Це ключовий результат грудня, багато в чому – важливий результат усього року», – заявив Президент.

Голова МЗС України А. Сибіга, коментуючи рішення про надання Україні кредиту в розмірі 90 млрд євро, зазначив, що визначальну роль у досягненні домовленостей відіграли президент Єврокомісії У. фон дер Ляєн, канцлер Німеччини Ф. Мерц і Прем'єр-міністр Польщі Д. Туск. Очільник зовнішньополітичного відомства підкреслив, що ухвалення рішення про фінансову підтримку з боку лідерів ЄС є історичним моментом, який демонструє: Росії доведеться відповідати за скоєні злочини. Також, за його

словами, це стало «проявом стратегічного вибору» європейських лідерів. «Про це говорили і Президент Зеленський, і Прем'єр-міністр Польщі: або сьогодні обирати кошти, або в майбутньому платити кров'ю. Саме така дилема стояла перед європейськими лідерами, і я вважаю, що Європа з нею впоралася. Адже це ще й про суб'єктність Європи, про сильні рішення, які свідчать про її детермінацію в боротьбі з російським агресором», – заявив А. Сибіга (URL: <https://tsn.ua/politika/sybiha-rozpoviv-khto-u-yevrosoiuzi-napolih-nadaty-ukrayini-90-mlrd-yevro-2983310.html>).

Україна вітає позитивне рішення Ради ЄС про надання кредиту в розмірі 90 млрд євро, але підкреслює, що ці кошти не повністю покривають її потреби. Роботу над впровадженням репараційної позики необхідно продовжувати. Про це заявив міністр фінансів України С. Марченко, виступаючи під час онлайн-зустрічі за участі міністрів фінансів, голів центробанків країн-членів G7, керівництва МВФ і Світового банку, Європейської комісії та ОЕСР. «Фінансова стабільність є стратегічно важливою в умовах війни. Зміцнюючи її сьогодні, ми наближаємо справедливий мир. Reparations Loan – це системне рішення на довгі роки. Воно дасть змогу забезпечити стійкі оборонні можливості та захистить Європу від майбутніх конфліктів, – зазначив С. Марченко. – Ризики для Європи від можливої поразки України значно перевищують ризики впровадження репараційного механізму».

С. Марченко зазначив, що злагожені дії країн G7 протягом 2025 р. дали Україні можливість вистояти в черговий складний рік повномасштабної війни. Важливим елементом фінансової стійкості стали кредити ERA від країн G7 за рахунок доходів від заморожених російських активів, які дали змогу втримати макрофінансову стабільність у критичні моменти. «Потреба в зовнішньому фінансуванні на поточний рік забезпечена в повному обсязі», – підкреслив міністр.

Говорячи про параметри держбюджету на 2026 р., С. Марченко зазначив, що 60 % його видатків спрямовано на оборону. «Україна прагне миру, проте змушена готуватися до можливого продовження російської агресії протягом усього наступного року. У такому разі збереження значного обсягу зовнішнього фінансування – критично важливе», – заявив міністр фінансів України. Він також додав, що Україна активно працює над виконанням усіх попередніх умов для прийняття нової чотирирічної програми розширеного фінансування МВФ (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/reparaciyna-pozika-ministr-finansiv-marchenko-zayaviv-shcho-ukrajini-zamalo-90-mlrd-yevro-vid-yes-50570058.html>).

Канцлер Німеччини Ф. Мерц, який наполягав на плані і використанні російських активів, заявив, що остаточне рішення щодо кредиту «надсилає чіткий сигнал» Путіну. «Цих коштів достатньо для покриття військових і бюджетних потреб України на найближчі два роки. Це вирішальний сигнал для закінчення війни, оскільки Путін піде на поступки лише тоді, коли зрозуміє, що його війна не принесе йому вигоди», – заявив німецький канцлер.

Водночас лідери ЄС також надали Європейській комісії мандат продовжувати роботу над так званим «репараційним кредитом» на основі заморожених російських активів, оскільки цей варіант виявився надто складним для швидкого ухвалення.

Прем'єр-міністр Бельгії Б. де Вевер, який виступав категорично проти репараційного кредиту, задоволений ухваленим рішенням. «Ми дійшли до спільного рішення. Ми уникли хаосу, ми уникли розколу», – заявив він ([URL: https://forbes.ua/news/es-pogodiv-kredit-ukraini-na-90-mlrd-bez-vikoristannya-zamorozhenikh-rosiyskikh-aktiviv-19122025-34978](https://forbes.ua/news/es-pogodiv-kredit-ukraini-na-90-mlrd-bez-vikoristannya-zamorozhenikh-rosiyskikh-aktiviv-19122025-34978)).

Загалом у Німеччині та інших країнах ЄС неоднозначно відреагували на рішення про подальшу фінансову підтримку України, ухвалене 18 грудня на саміті Євросоюзу у Брюсселі. Коментуючи підсумки саміту, міністр фінансів ФРН, представник Соціал-демократичної партії Німеччини Л. Клінгбайль назвав досягнуту домовленість «гарною і прагматичною», яка зменшує «ризик прямого використання заморожених російських активів». «Зрештою, Росія мусить заплатити за руйнування, спричинені агресивною війною, – попередив Л. Клінгбайль. – Російські активи залишаються замороженими. І фінансування оборони України забезпечено на наступні два роки». Це, за словами німецького міністра, є «вирішальним фактором» домовленості, досягнутої лідерами ЄС.

Утім, критично рішення саміту оцінюють у поміркованій німецькій опозиції. Голова фракції політичної партії «Союз 90/Зелені» К. Дреге вважає компроміс, досягнутий країнами ЄС щодо фінансування України, втраченою можливістю. «Якщо нам не вдасться досягти європейської єдності зараз, особливо в цей вибухонебезпечний і вирішальний для України час, то коли ж нам це вдасться?» – вважає К. Дреге. На її думку, Євросоюз не спромігся надіслати «рішучий сигнал» президенту Росії Путіну. При цьому політик вважає, що канцлер ФРН Ф. Мерц «певною мірою зазнав невдачі», оскільки саме він активно закликав до використання російських коштів.

Ознаки слабкості ЄС вбачає у рішенні лідерів ЄС заступник голови парламентської фракції консервативного блоку ХДС/ХСС, представник ХДС Н. Реттген. На його думку, є «дуже позитивним», що було досягнуто домовленості про подальше фінансування України. «Але той факт, що через блокування з боку окремих держав це має відбутися через європейський борг за рахунок власних громадян, а не за рахунок активів держави-агресора, на жаль, вкотре є вираженням європейської слабкості», – зазначив Н. Реттген баварській медіагрупі Mediengruppe Bayern ([URL: https://www.dw.com/uk/evropejci-pro-samit-es-vidsutnist-risenna-bula-b-katastrofou/a-75246119](https://www.dw.com/uk/evropejci-pro-samit-es-vidsutnist-risenna-bula-b-katastrofou/a-75246119)).

Депутат бундестагу від СДПН, експерт з питань зовнішньої політики Р. Штегнер також розкритикував досягнуту угоду. «На жаль, канцлер Німеччини не зміг забезпечити на саміті ЄС, щоб російські активи були використані для фінансування відновлення України після російської агресії»,

– зазначив він в інтерв'ю Mediengruppe Bayern. «Домовленість, якої дійшли на саміті, дуже ускладнить досягнення цієї мети і, таким чином, використання нечисленних європейських важелів тиску для досягнення припинення вогню і сталого мирного порядку», – вважає соціал-демократ.

Прогнозовано розкритикували рішення лідерів ЄС в ультраправій «Альтернативі для Німеччини» (АдН) та ультралівому «Союзі Сари Вагенкнехт» – обидві партії вважаються у Німеччині близькими до Росії та систематично виступають проти будь-якої військової допомоги Україні. Так, депутат від АдН П. Берінгер звинуватив Ф. Мерца у «великій афері з навішуванням ярликів». Він заявив, що ЄС обрав «класичне» рішення, взявши на себе «борг, за який має бути спільна відповідальність ЄС».

Співголова лівопопулістської партії «Союз Сари Вагенкнехт» Ф. де Масі назвав «безвідповідальним фінансування подальшого продовження цієї безглуздої війни на виснаження». Гроші «опиняться в кишенях українських олігархів, тоді як ЄС, перш за все Німеччина, несе відповідальність за військові борги». На його переконання, Росія у підсумку «не платитиме жодних репарацій з огляду на свою військову перевагу».

Натомість голова Мюнхенської конференції з питань безпеки В. Ішінгер вважає, що Євросоюз досяг компромісу щодо фінансування України без прямого використання заморожених російських активів ціною втрати довіри. За його словами, Україна отримала вкрай необхідне їй фінансування, але цієї мети ЄС вдалося досягти лише «високою ціною». «А саме ціною довіри до Європейського Союзу, його рішучості та здатності діяти як надійний, шанований на міжнародній арені гравець. Це відходить на другий план», – розкритикував дипломат результат саміту в ефірі радіостанції Deutschlandfunk. «Ми продовжуємо створювати враження, що нами радше керують, а потім шукаємо замітники рішень», – додав він.

Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан заявив, що рішенням не використовувати активи РФ лідерам ЄС «вдалося відвернути безпосередню загрозу війни». «Ми не дозволили Європі оголосити війну Росії, використовуючи російські активи», – написав політик у фейсбуці. На його переконання, використання російських активів «занурило б Європу у війну і поклато би на Угорщину тягар у 1000 мільярдів форинтів (3 мільярди доларів)». «Водночас 24 країни – члени ЄС вирішили надати Україні воєнний кредит на наступні два роки. Якщо українці не зможуть повернути цей кредит, його доведеться виплачувати цим європейським країнам», – зазначив В. Орбан.

Водночас Прем'єр-міністр Словаччини Р. Фіцо застеріг, що його країна «не братиме участі в жодному військовому кредиті для України» і відкидає подальше фінансування військових потреб Києва, «тому що ми не віримо у воєнне вирішення конфлікту». «Тому я не вірю, що це рішення, яке ухвалили вчора... 24 країни-члени, призведе до посилення України. Воно веде лише до подальших безглузких убивств», – зазначив Р. Фіцо (URL:

<https://www.dw.com/uk/evropejci-pro-samit-es-vidsutnist-risenna-bula-b-katastrofou/a-75246119>).

Прем'єр-міністр Данії М. Фредеріксен заявила, що домовленості саміту показали, що Європа здатна виконувати свої зобов'язання, коли це необхідно, але деякі уряди ЄС перебувають під дедалі більшим політичним тиском у себе вдома. «Це те, на що сподівається Путін: поєднання певної втоми від війни з гібридною війною, яка приносить багато невизначеності і незахищеності в наші суспільства», – зазначила М. Фредеріксен журналістам після саміту.

Президент Франції Е. Макрон зазначив, що вважає саміт успішним. «Відсутність рішення була б катастрофою. На щастя, ми ухвалили рішення. Чітке рішення, чітке зобов'язання, з конкретними результатами. Цей саміт є дуже хорошим для України», – переконаний він.

Прем'єр-міністр Італії Д. Мелоні висловила задоволення тим, що «здоровий глузд переміг» і що Євросоюзу вдалося забезпечити необхідні Україні ресурси «рішенням, яке має міцну юридичну та фінансову основу». Що ж стосується російських активів, то, за словами Д. Мелоні, «найважливіше рішення» з цього приводу було ухвалено ЄС кілька днів тому, коли їх «знерухомили, гарантувавши, що вони не будуть повернуті» Москві.

Менш оптимістичним був тон Прем'єр-міністра Польщі Д. Туска, який заявив, що він не повністю задоволений результатами саміту, але «завжди краще мати шматочок чогось, ніж абсолютно нічого» ([URL: https://www.dw.com/uk/evropejci-pro-samit-es-vidsutnist-risenna-bula-b-katastrofou/a-75246119](https://www.dw.com/uk/evropejci-pro-samit-es-vidsutnist-risenna-bula-b-katastrofou/a-75246119)).

«Саміт показав, що Європа і далі не хоче платити за порятунок України», – з таким заголовком ситуацію оцінило Politico, провідне видання, що пише про європейську та міжнародну політику. Воно зазначає, що остаточне рішення лідерів ЄС показало, що відповідь на питання, хто і скільки готовий пожертвувати, щоб урятувати Україну, лунає приблизно як «в ідеалі, хтось інший». Також Politico вважає, що рішення засвідчило дедалі більший розкол у самій Європі. Франція, Німеччина та Велика Британія значно наростили свої внески в Україну, водночас скандинавські країни, такі як Швеція, Норвегія та Данія залишалися значно попереду за відсотком ВВП, який вони витрачають на допомогу Україні. Однак Італія та Іспанія, за оцінками Кільського інституту, «зробили дуже малий внесок». І саме південні країни ЄС приєдналися до Бельгії, виступивши проти плану репараційних кредитів, тоді як Німеччина та скандинавські країни наполегливо наполягали на його ухваленні. Угорщина, Чехія та Словаччина взагалі не братимуть участі в плані фінансування України, порушуючи принцип солідарності. «ЄС з 27 країн-членів перетворився на банду з 24-х», – підсумовує Politico ([URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cvgqzew7qv7o](https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cvgqzew7qv7o)).

Рішення лідерів ЄС також дає змогу раді директорів МВФ погодити нову програму кредитування України, погоджену у листопаді на рівні експертів. «Це ті самі 90 млрд євро, які раніше планувалися на 2026–2027 роки в межах

репараційного кредиту, – прокоментував рішення ЄС директор Центру економічної стратегії (ЦЕС) Г. Вишлінський. – Я впевнений, що це перемога. Це критично важливо для інших джерел фінансування, які залежать від того, чи забезпечує ЄС фінансові потреби України у 2026–2027 роках». Зокрема, йдеться про фінансування від МВФ, для якого принципово важливо, щоб Україна не мала надмірного боргового навантаження, а ці 90 млрд євро, по суті, не є боргом: їх потрібно буде повертати лише у разі виплати Росією репарацій, пояснив економіст.

Крім цих 90 млрд, за словами Г. Вишлінського, існує пропозиція Європейської комісії щодо бюджету ЄС на 2028–2034 рр., у якій зарезервовано 100 млрд євро на підтримку України. Тобто якщо війна триватиме довше, ніж два роки, у нас є ще 100 млрд євро, починаючи з 2028 р. За нинішніх потреб і темпів витрат – як на війну, так і на забезпечення базових соціальних функцій – цих коштів вистачить щонайменше ще на два роки. «Фактично ЄС “перекинув м’яч” на бік Москви з питанням: чи здатна Росія вести війну з фінансово-економічної точки зору ще чотири роки», – зазначив Г. Вишлінський.

За даними ЦЕС, перші транші очікуються з II кварталу наступного року, бо потреби I кварталу вже перекриті раніше гарантованим фінансуванням, зокрема коштами, забезпеченими відсотками від заморожених російських активів.

Особливу позицію трьох країн ЄС – Чехії, Словаччини та Угорщини, – які не беруть безпосередньої участі у фінансуванні позики, директор ЦЕС також розглядає як позитив. Вони не заблокували рішення про загальноєвропейську гарантію, а решта 24 країн долучаються до фінансування кредиту, вважає Г. Вишлінський, хоча й визнає, що з погляду інтересів України, репараційний кредит був би вигіднішим.

Водночас те, що забезпеченням виділених ЄС 90 млрд євро стануть гроші з бюджету ЄС, тобто європейських платників податків, означатиме, що «вони будуть вимагати за них виконання реформ», вважає член Фінансового комітету парламенту Я. Железняк. На його думку, серед таких реформ можуть бути:

- зміцнення європейської та української оборонної промисловості;
- подальше дотримання Україною верховенства права, включаючи боротьбу з корупцією;
- специфічний характер політики безпеки та оборони окремих держав-членів та інтереси безпеки й оборони всіх держав-членів.

Рішення Європейської Ради про надання Україні фінансової допомоги в розмірі 90 млрд євро спрямоване на посилення захисту України та наближення справедливого миру, акцентував професор, ректор Міжнародного інституту бізнесу, банкір і економіст О. Савченко. За його словами, європейські країни планують залучити значні кошти на міжнародних фінансових ринках для підтримки України, при цьому запозичення будуть фактично безвідсотковими.

«На фінансових ринках Європейського Союзу, а може бути навіть Сполучених Штатів, Японії, Канади європейські країни позичають ці гроші. Але парадоксально, що без відсотків. Це означає, що фактично гроші будуть йти коштом бюджету Європейського Союзу. До цих запозичень можуть підключатися й інші країни – наприклад, Британія, може бути навіть Японія. Це зроблено для того, щоб запозичення були по суті без відсотків», – розповів О. Савченко (URL: <https://uatv.ua/uk/rishennya-yes-pro-nadannya-90-mlrd-yevro-zminuyue-balans-pidtrymky-ukrayiny-savchenko>).

Він уточнив: кошти надходитимуть в Україну не одномоментно, а поетапно. «Ці гроші передаються не відразу, а протягом двох років. Швидше за все, починаючи з другого кварталу наступного року. При цьому частина коштів – 45 млрд доларів – піде на потреби економіки, на фінансування дефіциту бюджету, бо на наступний рік у нас не вистачає 19 млрд дол. Ще частина піде на закупівлю зброї для ЗСУ. В основному це буде зброя від країн Європейського Союзу, але і від Сполучених Штатів Америки теж. При цьому США борються за те, щоб ЄС якомога більше цих коштів спрямовував на купівлю озброєнь саме в Сполучених Штатах», – зазначив економіст.

Він підкреслив, що погашення кредиту Україною безпосередньо пов'язане з виплатою репарацій з боку Росії. «Погашати цей кредит Україна буде тільки в тому випадку, якщо Росія виплатить репарації. Я оцінюю їх обсяг після всіх міжнародних судів десь трохи менше трильйона доларів», – констатував експерт.

За його словами, до моменту можливих виплат російські активи залишатимуться замороженими. «До погашення цього кредиту резерви Центрального банку Росії будуть заморожені і будуть виступати додатковими гарантіями. Якщо репарації виплачені не будуть, і Росія відмовиться це робити, то саме із заморожених активів цей кредит і буде погашений», – пояснив ректор Міжнародного інституту бізнесу, додавши, що терміни цього процесу поки залишаються невизначеними.

Прийняте Європейським Союзом рішення про виділення Україні 90 млрд євро фінансової допомоги О. Савченко назвав історичним і вкрай важливим для України. «Це величезний плюс у нашій боротьбі проти війни з Росією. По-перше, наш економічний стан протягом двох років буде нормальним – ми забезпечені фінансуванням дефіциту бюджету, який виник через війну. Крім того, більші суми Європа буде направляти на закупівлю зброї для України. Приблизно 30 млрд дол. на рік з цього кредиту буде йти саме на озброєння», – зазначив економіст.

У підсумку, за його словами, фінансова база для перемоги України істотно посилюється. «База для фінансування української перемоги над російськими терористами зростає. Тому це дійсно історичне рішення. І мені здається, главі Білого дому Д. Трампу потрібно задуматися. Він уже зрозумів, що в Україні з'явився потужний фінансово сильний партнер у Європі. Теоретично він до цього і підштовхував. Але я думаю, саме час для нього

приєднатися до цієї коаліції країн, яка буде тиснути на Росію з метою примусити Путіна сісти за стіл переговорів», – резюмував О. Савченко.

Отже, у результаті обговорення на саміті Європейської Ради в Брюсселі двох пропозицій – репараційного кредиту за рахунок заморожених російських активів та фінансування через загальні запозичення ЄС – вдалося домовитися про надання Україні кредиту на суму 90 млрд євро з використанням можливостей бюджету ЄС протягом наступних двох років. Через відсутність єдності серед лідерів країн ЄС від ідеї використання активів РФ довелося відмовитися. Це стало переговорним компромісом, оскільки використання доходів від активів агресора виявилось занадто ризикованим рішенням для окремих країн ЄС. Водночас заморожені активи РФ залишаються заблокованими для погашення цих кредитів, якщо Росія сама не виплатить репарації до кінця 2027 р. – це певна проміжна перемога для Німеччини, яка наполягала на використанні активів, але не як прямих репарацій. Лідери країн – членів ЄС закликали Європейську раду та Європарламент продовжити напрацьовувати технічні та юридичні аспекти, щоб усе ж надати Україні репараційний кредит у майбутньому. Це означає, що ідею репараційної позики відклали для доопрацювання, що залишає сподівання на проведення більш успішних раундів переговорів з цього приводу у перспективі.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Зустріч В. Зеленського з представниками США і лідерами європейських країн у Берліні: пошуки шляхів до завершення війни

У Берліні 14–15 грудня відбулися переговори української делегації на чолі з Президентом України В. Зеленським із спецпредставником Президента Сполучених Штатів Америки С. Віткоффом, зятем Президента США Д. Кушнером і лідерами європейських країн. Зустріч 14 грудня тривала понад п'ять годин. С. Віткофф заявив, що «було досягнуто значного прогресу».

Проте, на думку спостерігачів, переговори були складними, адже американська сторона не бажає йти на компроміс щодо свого проєкту мирної пропозиції.

Президент України раніше заявляв, що учасники переговорів, які обговорюють мирну ініціативу за посередництва США, зберігають розбіжності щодо територій. Згодом В. Зеленський заявив про те, що питання можливих компромісів щодо територіальних питань у мирному плані має вирішувати український народ «у форматі виборів чи референдуму». На це в Кремлі заявили, що «весь Донбас – російський».

В. Зеленський заявив, що Україна продовжить дипломатичну роботу, спрямовану на закінчення війни. «Потрібно зустрічатися, працювати для створення достойних умов для завершення війни. Потрібно не забувати, звідки

у Європу прийшла ця війна, хто її приніс, хто робить абсолютно справедливі речі, щоб захиститися від цієї війни. Європейське єднання дійсно повертає ситуації справедливість», – зазначив Президент України (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/detali-pro-perehovory-u-berlini/33623901.html>. 2025. 15.12).

Під час спільної пресконференції з канцлером Німеччини Ф. Мерцом В. Зеленський заявив, що переговори з американською стороною щодо припинення війни РФ проти України в Берліні тривають, компромісу щодо можливого територіального врегулювання поки не досягнули. «Українська делегація працює майже цілодобово, щоб досягти результату, який буде поважати народ України... Діалогу щодо території не було достатньо. І мені здається, що поки що у нас різні позиції (з американською стороною), скажу відверто. Але гадаю, що колеги почули мою особисту позицію. Дуже радий, що міг особисто передати цю позицію. Але всі готові працювати продуктивно, щоб знайти рішення з повагою для України», – запевнив В. Зеленський.

При цьому він відкинув твердження, що Сполучені Штати Америки «щось вимагали» в питанні територіальних поступок з боку України. «Ми це сприймаємо як вимоги Російської Федерації, і тому я також нічого не міг вимагати від Сполучених Штатів Америки, а передав колегам зі США, щоб вони передали росіянам наше бачення», – наголосив В. Зеленський.

Коментуючи можливі гарантії безпеки, Президент України зазначив, що «вони виглядають дуже непогано», однак залишаються питання, які потребують прояснення. «Хто здійснює моніторинг, в якому форматі і які санкційні кроки щодо порушення цього моніторингу режиму припинення вогню? Ось ці питання, які б я піднімав. І важливо, що ми всі погодились, що ми повинні це напрацювати. А хто під час припинення вогню стоїть на контрактній лінії? Це люди – військові, технологічний моніторинг або все разом? Це питання в розробці військових. Я дав би можливість їм, так як вони професійні люди, це ще пропрацювати і запропонувати для перемовин», – підкреслив В. Зеленський.

Він також зауважив, що деякі деструктивні моменти більше не присутні в нових редакціях документів, а гідність для України залишається ключовим пріоритетом. Президент наголосив на різних позиціях України та Росії щодо територій і висловив сподівання, що американська сторона – як медіатор – запропонує шляхи для досягнення консенсусу. «Ми будемо робити все, щоб знайти чіткі відповіді на питання гарантій безпеки, територій, грошей як компенсацій для України, щоб Україну відбудувати», – заявив В. Зеленський (URL: <https://newscast.com.ua/news/566698>. 2025. 15.12).

Німецький канцлер Ф. Мерц 15 грудня в Берліні під час спільної пресконференції з Президентом України заявив про першу від 24 лютого 2022 р. можливість досягти припинення вогню в Україні. «Зараз у нас є шанс на справжній мирний процес для України. Цей процес все ще перебуває на ранніх стадіях, але можливість реальна... Ми всі знаємо ціну війни. Тепер

настав час обговорити ціну миру. Це включає питання гарантій безпеки для територій та ефективного механізму моніторингу припинення вогню», – заявив канцлер.

Він повідомив про п'ять важливих для Європи цілей: припинення вогню в Україні, його підкріплення гарантіями з боку Європи й США, укладення угоди про режим тиші, єдність НАТО і ЄС, збереження європейської перспективи України. «Те, що США виклали на стіл переговорів тут, у Берліні, з точки зору правових і матеріальних гарантій, справді вражає. Це дуже важливий крок уперед, який я дуже вітаю», – повідомив Ф. Мерц.

Він також заявив, що ключове питання щодо територіального врегулювання зберігається, і повторив, що вирішувати його насамперед українцям.

Як інформують ЗМІ, європейські лідери 15 грудня заявили, що будь-які рішення щодо потенційних територіальних поступок України можуть бути ухвалені лише після того, як буде забезпечено надійні гарантії безпеки, до яких входитимуть багатонаціональні сили під керівництвом Європи.

Лідери також привітали «тісну співпрацю» між командами В. Зеленського й Трампа, а також європейськими командами протягом останніх днів. Вони домовилися співпрацювати з Д. Трампом і В. Зеленським «для досягнення тривалого миру, який збереже суверенітет України і європейську безпеку». «Лідери погодилися, що забезпечення безпеки, суверенітету та процвітання України є невіддільною частиною ширшої євроатлантичної безпеки. Вони чітко заявили, що Україна та її народ заслуговують на процвітаюче, незалежне та суверенне майбутнє, вільне від страху майбутньої російської агресії», – ідеться в заяві.

Наші партнери заявили, що надаватимуть Україні стійку та значну підтримку для розбудови її Збройних сил, чисельність яких повинна залишатися на рівні 800 тис. осіб у мирний час, щоб мати можливість стримувати конфлікти й захищати територію України.

Також пообіцяли, що буде створено під керівництвом Європи «багатонаціональні сили України», сформовані з добровольців з країн-учасниць «коаліції рішучих» та за підтримки США. Вони сприятимуть відновленню Збройних сил України, забезпеченню безпеки повітряного простору України та підтримці безпеки на морі, у тому числі шляхом проведення операцій на території України.

Має діяти механізм моніторингу та перевірки режиму припинення вогню під керівництвом США за участю міжнародних організацій для раннього попередження про будь-які майбутні напади, визначення їх винуватців і реагування на будь-які порушення, а також механізм усунення конфліктів для розробки взаємних заходів з деескалації, які можуть бути вжиті на користь усіх сторін.

Партнери пообіцяли взяти на себе юридичне зобов'язання, з урахуванням національних процедур, вживати заходів для відновлення миру та безпеки в

разі майбутнього збройного нападу. Ці заходи можуть включати збройні сили, розвідувальну та логістичну допомогу, економічні й дипломатичні дії.

Також пообіцяли інвестувати в майбутнє процвітання України, включаючи надання значних ресурсів для відновлення та реконструкції, укладення взаємовигідних торговельних угод і врахування необхідності компенсації Росією збитків, завданих Україні. У цьому контексті російські суверенні активи в ЄС були заморожені. Рішуче підтримати вступ України до Європейського Союзу.

Лідери зобов'язалися працювати над швидким досягненням подальшого прогресу найближчими днями та тижнями, щоб спільно укласти і схвалити угоду про тривалий мир. Вони підтвердили свою рішучу підтримку України в боротьбі проти вторгнення Росії та досягненні справедливого й тривалого миру. Європейські лідери висловили свою підтримку В. Зеленському та домовилися підтримати будь-які рішення, які він остаточно ухвалить щодо конкретних українських питань. «Вони підтвердили, що міжнародні кордони не повинні змінюватися силою. Рішення щодо території приймаються народом України, як тільки будуть ефективно запроваджені надійні гарантії безпеки. Вони погодилися, що деякі питання необхідно буде вирішити на завершальних етапах переговорів. Вони наголосили, що підтримають Президента Зеленського в проведенні консультацій зі своїм народом, якщо це буде необхідно», – ідеться в заяві (URL: <https://suspilne.media/1190002-lideri-ssa-ta-evropi-pogodili-plan-garantij-bezpeki-ukraini>. 2025. 16.12).

Під заявою підписалися: канцлер Німеччини Ф. Мерц, Прем'єр-міністр Данії М. Фредеріксен, Президент Фінляндії А. Стубб, Президент Франції Е. Макрон, Прем'єр-міністр Італії Д. Мелоні, Прем'єр-міністр Нідерландів Д. Схооф, Прем'єр-міністр Польщі Д. Туск, Прем'єр-міністр Норвегії Й. Г. Стьоре, Прем'єр-міністр Швеції У. Крістерссон, Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер, а також глави Єврокомісії і Євроради У. фон дер Ляєн та А. Кошта.

Секретар РНБО Р. Умеров заявив, що українсько-американські переговори в Берліні відбулися «конструктивно та продуктивно», додавши, що під час них досягнули певного прогресу.

Р. Умеров також закликав не піддаватися чуткам та «анонімним спекуляціям», які активно з'являються в медіа, зазначивши, що переговорні команди України й США працюють надзвичайно конструктивно. «Зараз у ЗМІ багато галасу та анонімних спекуляцій. Будь ласка, не піддавайтеся на чутки та провокації. Американська команда на чолі зі С. Віткоффом і Д. Кушнером працює надзвичайно конструктивно, щоб допомогти Україні знайти шлях до довгострокової мирної угоди», – зазначив він.

Р. Умеров також подякував Президенту США Д. Трампу та його команді «за всі зусилля, які вони докладають» (URL: <https://suspilne.media/1189832-spodivaemosa-do-kinca-dna-dosagnuti-ugodi-aka-nablizit-nas-do-miru-umerov-pro-ukrainsko-amerikanski-peregovori>. 2025. 15.12).

Глава дипломатії Європейського Союзу К. Каллас також вважає, що переговори щодо гарантій безпеки для України «йдуть у правильному напрямку». Вона заявила, що Україна «потребує реальних гарантій безпеки», щоб було зрозуміло, якщо на неї знову нападуть, «хто прийде з військами, хто надасть можливості». «Переговори йдуть у правильному напрямі», – запевнила вона.

Глава дипломатії ЄС наголосила, що йдеться не просто про «гарантії на папері, а про реальні засоби». «І важливо, що США також є частиною цих гарантій безпеки», – підсумувала К. Каллас (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/12/18/7227427>. 2025. 18.12).

Канцлер Німеччини Ф. Мерц запевнив у підтримці України й наголосив, що «європейські сили України», передбачені гарантіями безпеки від Європи та США, за певних обставин можуть чинити опір російським силам.

На запитання журналістів про можливі гарантії безпеки, запропоновані США під час переговорів з Президентом України В. Зеленським у Берліні, Ф. Мерц відповів, що гарантії повинні будуть відбивати російські сили в разі порушення будь-яких умов перемир'я. «Ми забезпечимо демілітаризовану зону між сторонами, що воюють, і, якщо бути дуже конкретним, ми також будемо діяти проти відповідних російських вторгнень і атак. Ми ще не дійшли до цього», – зазначив канцлер Німеччини (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/12/16/7227312>. 2025. 16.12).

За його словами, те, що американці взяли на себе таке зобов'язання – захищати Україну в разі припинення вогню, «як ніби вона була територією НАТО, ...це нова позиція Сполучених Штатів Америки, яка заслуговує на увагу».

Тим часом, поки йдуть дискусії політиків щодо допомоги Україні, військова допомога продовжує надходити. Зокрема, під час 32-го засідання у форматі «Рамштайн», яке відбулося 16 грудня в онлайн-режимі, партнери України обговорили подальшу військову допомогу для Києва. Як інформують ЗМІ, Велика Британія надасть засоби ППО на 600 млн фунтів стерлінгів (понад 800 млн дол.), щоб допомогти захистити українців від російських ударів протягом зими. Про це заявив міністр оборони Великої Британії Д. Гілі, який виступив на початку засідання Контактної групи з питань оборони України. «Протиповітряна оборона є абсолютним пріоритетом. Тому сьогодні я можу підтвердити найбільші протягом року інвестиції Британії в протиповітряну оборону України у розмірі 600 млн фунтів стерлінгів. Це тисячі систем протиповітряної оборони, ракет та автоматизованих турелей для збивання безпілотників – зараз, тобто протягом зими 2026 р.», – наголосив він (URL: https://politarena.ua/vidbulosia-32-he-zasidannia-u-formati-ramshtayn-zadlia-pidtrymky-ukrainy-pershi-podrobytsi-137556/#google_vignette. 2025. 16.12).

Також Д. Гілі додав, що Велика Британія розпочне виробництво нових безпілотників-перехоплювачів Octorpus на своїй території. Він уточнив, що щомісяця тисячі нових безпілотників передаватимуться Україні.

Міністр оборони ФРН Б. Пісторіус зазначив, що «це вже 32-ге засідання Контактної групи з питань оборони України. І це не перший раз, коли люди в Україні та по всій Європі покладають свої надії й очікування на новий мирний процес. У Берліні ми досягли спільного розуміння мети між Європою, Україною та Сполученими Штатами Америки щодо мирних переговорів і гарантій безпеки для Києва. Тепер від нас залежить зберегти цю єдність і перетворити її на тиск на Росію, щоб змусити її сісти за стіл переговорів. Адже майбутнє України тісно пов'язане з нашим власним».

При цьому він наголосив, що Німеччина поставила в Україні дві обіцяні в серпні системи ППО Patriot, а також вже дев'яту систему IRIS-T. Б. Пісторіус додав, що у 2026 р. Німеччина передасть «значну кількість ракет AIM-9 Sidewinder з власних запасів для посилення протиповітряної оборони України». «Крім фінансування одного повного пакета за механізмом PURL на 500 млн доларів, ми надали додаткові 200 млн доларів для закупівлі вкрай необхідного озброєння та боєприпасів зі складів США через механізм НАТО PURL. Я особливо вдячний Норвегії, Нідерландам і Польщі за швидку та прагматичну координацію фінансування цих додаткових пакетів PURL», – заявив міністр оборони ФРН.

Б. Пісторіус запевнив, що Німеччина й надалі братиме на себе відповідальність і рухатиметься вперед. «Ми посилюємо співпрацю між оборонними промисловостями наших двох країн, використовуючи наявний потенціал. Передусім оборонні підприємства спільно вироблятимуть вкрай необхідні дрони для України в межах нещодавно підписаної імплементаційної угоди між Німеччиною та Україною. Наступного року ми ще більше розширимо нашу підтримку України. Загальний обсяг нашої допомоги сягне 11,5 млрд євро – це новий рекорд. Збільшення нашої підтримки надсилає чіткий сигнал: Німеччина стоїть поруч з Україною», – підкреслив Б. Пісторіус.

Водночас Д. Шмигаль заявив, що оборонні потреби України у 2026 р. сягатимуть 120 млрд дол. Він закликав союзників виділити з власних бюджетів на оборонні потреби України в наступному році щонайменше 0,25 % ВВП. «Поточний 2025 р. став рекордним за допомогою від партнерів. Якщо всі зобов'язання на решту тижнів будуть виконані, то нам вдасться забезпечити 45 млрд дол. цього року – більше, ніж будь-коли з 2022 р.», – наголосив Д. Шмигаль (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/12/16/7227279>. 2025. 16.12).

Після завершення засідання Д. Шмигаль підбив підсумки. За його словами, цього річ партнери взяли на себе зобов'язання спрямувати майже 5 млрд дол. на українське оборонне виробництво та ще близько 5 млрд дол. на закупівлю американського озброєння для України. Обидва показники стали рекордними, тому Київ очікує не гіршого результату й на наступний рік. Він подякував партнерам за ці внески, які рятують життя, посилюють усю Європу та наближають мир (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/12/16/7227292>. 2025. 16.12).

За інформацією ЗМІ, під час засідання у форматі «Рамштайн» про допомогу оголосили такі країни:

- Німеччина – 11,5 млрд євро у 2026 р. на підтримку оборони України (ППО, БпЛА та артилерійські снаряди). Також Україні вже передали нові системи Patriot та IRIS-T;

- Велика Британія – посилення спроможностей ППО України на 600 млн фунтів стерлінгів коштом заморожених активів РФ, партнерів і власного бюджету у 2025 р.;

- Канада – додаткові 30 млн канадських доларів на українські дрони, ракети AIM-9, постачання електрооптичних сенсорів й іншої військової допомоги;

- Нідерланди – 700 млн євро на БпЛА, зокрема 400 млн євро на вироби українського виробництва;

- Чорногорія – готує внесок у PURL і фонд NSATU на підтримку України;

- Данія – новий внесок у PURL з фокусом на авіаційні спроможності України. Зокрема, передачу 29-го пакета допомоги на 250 млн євро (дрони, ППО, підтримка української авіації);

- Естонія – продовження підтримки на рівні не менше 0,25 % ВВП (142 млн євро) та внесок в ІТ-коаліцію на 9 млн євро;

- Латвія – продовження підтримки на рівні не менше 0,25 % ВВП (110 млн євро), де у фокусі будуть БпЛА, РЕБ і PURL;

- Литва – понад 220 млн євро у 2026 р. на військову підтримку України на рівні не менше 0,25 % ВВП. Зокрема, внески на PURL, програму Patriot для України, «чеську ініціативу» та коаліцію розмінування;

- Люксембург – 100 млн євро у 2026 р. на підтримку України; другий внесок у 15 млн євро на PURL;

- Нова Зеландія – 15 млн дол. на PURL;

- Норвегія – близько 7 млрд дол. загальної військової допомоги у 2026 р.; внески на підтримку американських систем ППО та «чеську ініціативу»;

- Польща – постачання 155-мм снарядів і реалізація спільних з Україною проєктів у межах SAFE;

- Португалія – внесок у «чеську ініціативу» та 10 млн євро на БпЛА;

- Чехія – у межах «чеської ініціативи» на 2026 р. уже профінансовано постачання 760 тис. артилерійських снарядів.

Важливим для України було рішення про надання кредиту. Як інформують ЗМІ, саміт Європейського Союзу затвердив рішення про спільне запозичення для України на суму 90 млрд євро. Про це заявив президент Євросоради А. Кошта, а також канцлер ФРН Ф. Мерц.

Рішення ухвалили після того, як ЄС відмовився від варіанта «репараційної позики», який тривалий час обговорювали перед тим. «Ми домовилися. Затверджено рішення надати Україні підтримку в розмірі 90 млрд євро на 2026–2027 рр. Ми взяли зобов'язання і виконали його», – заявив

А. Кошта (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/12/19/7227517>. 2025. 19.12).

Президент В. Зеленський назвав перемогою України рішення ЄС про надання 90 млрд євро позики для фінансування на наступні два роки. Як зазначив він, без цього фінансування від ЄС Україні було б «дуже важко і складно». «Для нас на сьогодні це важлива перемога. У будь-якому разі ця сума прив'язана до репарацій від Росії. Це важливі кроки: те, що європейські лідери знайшли такий формат, і те, що наша команда попрацювала з Європою над позитивним рішенням – для нас це посилення», – наголосив Президент України (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/12/19/7227554>. 2025. 19.12). За його словами, це рішення також є сигналом для Росії стосовно того, що «немає сенсу їм продовжувати воювати, бо ми підтримані фінансово, а значить, не будемо сипатися на фронті».

Також він додав, що це є важливим позитивним сигналом для українського суспільства.

Без значного оптимізму коментують ситуацію експерти й спостерігачі, які вважають, що допомога західних країн відіграє важливу роль для України, але припинення війни можливе лише за згоди Росії. Кремль висуває такі вимоги, які Президент України не може виконати без внесення змін до Конституції України. У Москві це знають і продовжують тероризувати Україну, не збираючись припиняти.

Видання Bild, поінформоване з перебігом переговорів у Берліні, написало про готовність України до болючих компромісів, але є межа, яку В. Зеленський не готовий переступити. За даними німецького видання, він категорично відкидає вимогу вивести Збройні сили з території Донбасу.

Аналітик Німецького фонду Маршалла (Берлін) М. Зінер вважає, що наразі неможливо оцінити перспективи подальшого мирного процесу. «Виникає питання, чи Кремль, враховуючи прогрес, якого він досяг на полі бою, справді готовий домовитися про угоду, подібну до тієї, що зараз обговорюється. Нам потрібно побачити, чи справді США триматимуться цієї пропозиції. А чи може Зеленський продати своєму народу те, що він, по суті, віддасть частини України росіянам?» – ставить риторичні питання аналітик.

Він погоджується з твердженнями сторін про значний прогрес, досягнутий під час переговорів у німецькій столиці. Однак експерт сумнівається, що його привітають у Кремлі, де категорично виступають проти членства України в НАТО. «Вірогідно, вони (росіяни) не зможуть погодитися з розміщенням міжнародних військ в Україні. Чому ж це, вочевидь, буде каменем спотикання, з точки зору Кремля. Просто уявіть, що в Україні базуються війська країн-членів НАТО: американські, польські, німецькі. Це де-факто означатиме, що Україна не належить до Альянсу, але чувається під його егідою. Тож, припускаю, Кремлю буде важко це сприйняти», – зазначив М. Зінер (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/tramp-zelenskyu-myrni-perehovory/33624645.html>. 2025. 16.12).

На цей аспект звертають увагу й інші експерти та спостерігачі, зауважуючи, що для оптимізму зарано.

Український політолог П. Олещук вважає, що для Путіна ситуація нині безпрограшна. «Якщо Україна прийме вимоги – чудово, це означає, що в Україні можна спровокувати політичну кризу й під прикриттям цієї кризи військові операції якимось чином можна продовжити. Якщо Україна рішуче все це якимось чином відкине – добре, навіть краще. Він може продовжувати сіяти розбрат між Сполученими Штатами Америки та Україною, блокувати постачання зброї зі Сполучених Штатів Америки, провокувати Сполучені Штати на якусь різку антиукраїнську риторику», – заявив П. Олещук.

Політтехнолог М. Шейтельман також песимістично прогнозує подальший перебіг подій і вважає, що отримати гарантії безпеки від США – це добре, це прорив в американо-українських відносинах, але не на шляху завершення війни з Росією. За словами експерта, на переговорах у Берліні все ж таки вдалося протиснути США в одному важливому питанні, тепер вони готові дати Україні гарантії безпеки. Раніше Д. Трамп на зустрічі з В. Зеленським говорив, що «він сам буде гарантією безпеки, і ми, звичайно, вірили, але хотілося б готівкою». «Підкреслю, що цей прорив не означає наближення до миру з росіянами. Цей прорив означає перегляд наших відносин із США та Європою. Тобто це формування нашого єдиного блоку – Україна, Європа, США. Для цього прорив стався. Тобто берлінська зустріч була не марною, час не втрачено. І це добрі новини. Ось ця історія про платинові гарантії, звичайно, варта деяких жартів, але вона є дуже гарною новиною», – пояснює М. Шейтельман (URL: <https://amp.life.znaj.ua/528959-berlinski-posidenki-buli-ne-marnimi-ekspert-nazvav-golovniy-rezultat-peregovoriv-iz-ssha>. 2025. 18.12).

Залишається невирішеним, чи дійсно НАТО й США, зокрема, нададуть такі гарантії, які зупинять Росію. Поки що в Кремлі не погоджуються на ті мирні ініціативи, які пропонують європейські лідери та США, а в Україні готові на компроміси.

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Тристороння зустріч у Флориді делегацій України, США і Європи: результати та перспективи

Розпочатий у лютому 2025 р. переговорний марафон щодо пошуку шляхів завершення російсько-української війни і досягнення справедливого миру триває. За цей час були дуже складні моменти на кшталт скандалу у Білому домі, де Президент України В. Зеленський продемонстрував рішучість українців відстоювати свої інтереси попри відкритий тиск з боку деяких партнерів. За певним урегулюванням відносин з новою адміністрацією США

потягнулася низка дедлайнів урегулювання, прийняття рішень або введення санкцій щодо РФ, що їх встановлював Президент США. Призначалися й змінювалися представники адміністрації та переговорники, відбувалися зустрічі команд і президентів, висувалися й відкидалися пропозиції та плани. Поточний етап переговорного марафону розпочався в листопаді 2025 р. із висунення так званого мирного плану Д. Трампа, який в основних положеннях майже слово в слово повторює вимоги Кремля. Спостерігачі пов'язують цей збіг з візитом до США посланця Путіна К. Дмитрієва. Ще більше підозри щодо авторства плану зміцнилися після викриття змісту переговорів представника Президента США С. Віткоффа з К. Дмитрієвим, у яких С. Віткофф детально інструктує К. Дмитрієва, що та коли має сказати Путін Д. Трампу.

Проте швидкі дії української влади й рішуча позиція європейських партнерів України звели нанівець підступні наміри росіян. У найкоротші терміни Президент України В. Зеленський з командою разом з керівниками ЄС, НАТО й головами провідних європейських країн розробили та представили власний мирний план як вагому альтернативу. Таким чином, європейські країни не тільки підтвердили непохитність своїх позицій щодо підтримки України, а й повернули собі суб'єктність у переговорному процесі як рівноправного члена та співавтора мирного плану. Підтвердженням цього стала тристороння зустріч у Флориді делегацій України, США і Європи.

Українська делегація, яку представляли секретар РНБО Р. Умеров та начальник українського Генерального штабу А. Гнатів, вела перемовини з американською делегацією у складі спеціальних представників С. Віткоффа та Д. Кушнера, а також працівника Білого дому Д. Груенбаума. До обговорень також долучилися ключові радники з нацбезпеки від європейських країн. Вони брали участь в узгодженні спільного підходу між Європою, США та Україною.

«Основна увага була зосереджена на чотирьох ключових документах: продовженні опрацювання 20-пунктного плану, узгодженні позицій щодо багатосторонньої рамкової угоди про гарантії безпеки, узгодженні позицій щодо двосторонньої угоди про гарантії безпеки від США, а також продовженні опрацювання економічного плану розвитку (плану процвітання)», – написав Р. Умеров (URL: <https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2783173/ukrayina-ssha-ta-evropa-zavershili-tridenni-mirni-peregovori-u-floridi>).

Слід зауважити, що це була вже не перша зустріч делегацій у такому форматі, оскільки процес передбачає проведення консультацій американської сторони з представниками Кремля та подальше узгодження позицій. Перші американсько-українські зустрічі відбулися 23 листопада в Женеві та 30 листопада 2025 р. в американському Маямі (штат Флорида). В. Зеленський 2 грудня повідомив в Ірландії, що документ, над яким працюють переговорні групи, містить не 28, як пропонувала Росія, а 20 пунктів. Того самого дня Путін провів у Москві майже п'ятигодинну зустріч з американською делегацією. Помічник Путіна Ю. Ушаков після заявив, що сторони поки «не дійшли компромісів» щодо війни в Україні. У ніч на 6 грудня (за Києвом) відбулася

шоста за два тижні зустріч Р. Умерова та А. Гнатова з американською стороною. Сторони обговорили межі безпекових угод, механізми стримування агресії та план післявоєнної відбудови, наголосивши, що прогрес залежить від реальних кроків РФ до деескалації. Переговорні групи 7 грудня обговорили територіальні питання та гарантії безпеки. Українська делегація на чолі з В. Зеленським 14–15 грудня в Берліні провела переговори зі США щодо 20-пунктового мирного плану завершення війни. І нарешті 19 та 20 грудня у США відбулися нові раунди перемовин. На них були присутні представники України, Сполучених Штатів Америки та Європи. Після цього В. Зеленський заявив, що США запропонували провести тристоронні перемовини Київ – Вашингтон – Москва, проте в Кремлі цю ідею відкинули (URL: <https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2783173/ukrayina-ssha-ta-evropa-zavershili-tridenni-mirni-peregovori-u-floridi>).

Учасники переговорів у цілому позитивно відгукуються щодо перебігу процесу. Зокрема, спецпредставник Президента США С. Віткофф підкреслив, що українська делегація провела серію продуктивних і конструктивних зустрічей з американськими та європейськими партнерами. У своїй публікації в соціальній мережі X (Twitter) він зазначив, що основна увага (під час окремої зустрічі у форматі США – Україна) була приділена чотирьом ключовим документам: подальшому розробленню плану з 20 пунктів, узгодженню позицій щодо гарантій безпеки, зокрема з боку США, а також подальшому розробленню плану економічного розвитку й процвітання. «Україна залишається повністю відданою досягненню справедливого та сталого миру. Наш спільний пріоритет – зупинити загибель людей, забезпечити гарантовану безпеку та створити умови для відновлення, стабільності та довгострокового процвітання України», – наголосив С. Віткофф (URL: <https://www.unian.ua/world/peregovori-u-floridi-umerov-kushner-i-vitkoff-obgovorili-plan-miru-z-20-punktiv-13233117.html>).

Спостерігачі зазначають, що зростання активності європейських країн у переговорному процесі пояснюється одразу декількома факторами. По-перше, політика Д. Трампа спрямована на скорочення участі США в гарантуванні безпеки на європейському континенті, змушує країни ЄС брати на себе відповідальність. По-друге, войовнича риторика Кремля в сукупності з випадками порушення повітряного простору країн НАТО у Європі та провокаціями в кіберпросторі викликає занепокоєння щодо можливого зростання напруження. По-третє, європейські країни відчувають серйозну загрозу з боку Китаю, про яку заявив Генеральний секретар НАТО М. Рютте. Він зазначив, що в Альянсі бачать глобальний зв'язок між Китаєм і Росією. «Китай придивляється до Тайваню. І я переконаний, що якщо Китай розпочне там військові дії, він чинитиме тиск на свого молодшого партнера, Росію, під керівництвом Путіна, щоб вона тримала нас у напрузі тут, у Європі. Ось чому ми повинні бути готові. Ми повинні витратити гроші, зміцнювати оборону й набирати найкращих військовослужбовців, яких тільки зможемо знайти», –

заявив Генсек НАТО (URL: <https://suspilne.media/1195026-pidsumki-peremovin-u-floridi-zaava-rutte-pro-zagrozu-napadu-knr-ta-rf-golovni-novini-ranku-22-grudna>).

Отже, європейські країни усвідомлюють, що небезпека дуже близько, і сьогодні все залежить від стійкості України, яку вони мають підтримувати за будь-яких умов. Зокрема, М. Рютте назвав три рівні гарантій безпеки для України: «Вони мають бути в чудовій формі. Звичайно, зараз вони роблять надзвичайні речі в цій війні, але вони також повинні бути здатні захищати країну після війни або довгострокового перемир'я... Другий рівень – це Коаліція охочих на чолі з Францією та Великою Британією. Третій рівень – це Сполучені Штати... І зараз ми працюємо над тим, щоб об'єднати ці три елементи так, щоб Путін чітко зрозумів: “Я ніколи більше не маю права чіпати Україну”», – підсумував Генсек НАТО (URL: <https://suspilne.media/1195026-pidsumki-peremovin-u-floridi-zaava-rutte-pro-zagrozu-napadu-knr-ta-rf-golovni-novini-ranku-22-grudna>).

Водночас усередині США також зберігається запит на більш рішучі дії в напрямі підтримки України. Американський сенатор-республіканець Л. Грем наголошує, що США намагаються взаємодіяти з Росією, щоб «заманити Путіна за стіл переговорів щодо миру», але він відкидає всі зусилля Вашингтона. «Якщо він скаже “ні” цього разу, я сподіваюся, що Президент Трамп зробить наступне: підпише мій законопроект (про зростання мит для країн, які купують нафту РФ. – Ред.), визнає Росію країною-спонсоркою тероризму за викрадення 20 тис. українських дітей і, що більш важливо, затримуватиме судна, які перевозять підсанкційну російську нафту, як це робиться у Венесуелі», – зазначив сенатор. Л. Грем також виступає за передачу Україні ракет Tomahawk, якщо Путін відмовиться від мирної угоди. На його думку, у такому разі Україна зможе вражати заводи з виробництва ракет і дронів у Росії – і це той «ва-банк», на який варто піти, якщо «Путін скаже “ні”» (URL: <https://suspilne.media/1195026-pidsumki-peremovin-u-floridi-zaava-rutte-pro-zagrozu-napadu-knr-ta-rf-golovni-novini-ranku-22-grudna>).

Проте заклики Л. Грема до більш рішучих дій лунають уже не вперше, але поки адміністрація Білого дому та Президент Д. Трамп намагаються розв'язувати проблему виключно дипломатичним шляхом і зі значно більшим тиском на Україну, оскільки переслідують свої геополітичні інтереси в протистоянні з Китаєм. Насамперед вони все ще марно намагаються відтягнути Росію до себе та пропонують для цього різного роду економічні проекти. Ознакою саме такого напрямку є той факт, що з боку РФ основним переговорником на поточному етапі є фінансист К. Дмитрієв. Зокрема, 20–21 грудня російський спеціальний посланець у Маямі провів серію конструктивних зустрічей з американською делегацією у складі С. Віткоффа, Д. Кушнера та співробітника Білого дому Д. Грюнбаума. За словами С. Віткоффа, Росія підтвердила свою повну відданість досягненню миру в Україні та високо оцінила роль США в підтримці врегулювання війни і

відновленні глобальної безпеки (URL: <https://espreso.tv/news-rosiya-pidtverdzhue-viddanist-miru-v-ukraini-ta-tsinue-pidtrimku-ssha-vitkoff-pidsumuvav-peregovori-z-dmitrievim>).

Спостерігачі відзначають, що всі учасники переговорів позитивно оцінюють перебіг зустрічей, висловлюють сподівання на подальші успіхи, підкреслюють конструктивність тощо. Проте якихось реальних зрушень у справі досягнення справедливого миру не відчувається. Російська Федерація продовжує тиснути на фронті, незважаючи на значні втрати і відсутність більш-менш значних результатів. Риторика Путіна щодо досягнень поставлених цілей, причин війни, її винуватців не змінюється. Отже, висловлювані учасниками переговорів оцінки здебільшого є даниною дипломатичній традиції, ніж визначенням реального стану речей. Зокрема, директор Інституту світової політики Є. Магда наголосив: «Я думаю, що немає жодного прориву в переговорах. І я б взагалі волів це швидше називати консультаціями, ніж переговорами, тому що їх ведуть люди, які взагалі не мають жодної причетності до державного департаменту», – зазначив він (URL: <https://apostrophe.ua/society/mirni-perehovori-u-ssha-ne-prinesli-prorivu-ta-zalishilisja-na-rivni-konsultatsij-ekspert-rozpoviv-detali.html>).

Більшість спостерігачів також звертали увагу на склад делегації з боку США, який свідчить, що першочерговим завданням, яке ставить Д. Трамп на поточному етапі, є отримання певних фінансових переваг. Причому долучення до переговорної групи зятя Президента США, на думку багатьох експертів, свідчить про здебільшого родинний інтерес. «The Wall Street Journal писали про те, чому саме Віткофф став перемовником, мовляв, його нібито так обирав сам Путін. За даними The Wall Street Journal, вони порахували: шість разів Віткофф бував у Москві і жодного разу в Україні. Ось це має нас насторожувати. Тобто якщо людина фізично там стільки часу перебуває, контактує – це ж простіше на неї повпливати», – зазначив Є. Магда (URL: <https://apostrophe.ua/society/mirni-perehovori-u-ssha-ne-prinesli-prorivu-ta-zalishilisja-na-rivni-konsultatsij-ekspert-rozpoviv-detali.html>).

Крім того, спостерігачі неодноразово звертали увагу, що з приходом до влади в США нової адміністрації на чолі з Д. Трампом Сполучені Штати Америки змінили свою позицію з партнера України на посередника, який значною мірою схиляється на бік Росії. З огляду на це не випадково й цілком слушно Є. Магда наголошує, що наразі Україна обмеженими ресурсами веде переговори фактично проти двох потужних гравців – Росії та США, що є вкрай ризикованим. Очікувати прориву найближчим часом, за його словами, не варто, особливо з огляду на жорстку позицію Росії, яка наполягає на погодженні України зі своїми умовами (URL: <https://apostrophe.ua/society/mirni-perehovori-u-ssha-ne-prinesli-prorivu-ta-zalishilisja-na-rivni-konsultatsij-ekspert-rozpoviv-detali.html>).

Особливо важкою ситуація стає внаслідок того, що Д. Трамп має велике бажання отримати швидкий результат, незважаючи ні на політичні, ні на

моральні принципи. У свою чергу Путін бачить у цьому можливість продовжувати наполягати на своїх вимогах. Як зазначає Є. Магда, «Росія наполягає на неприйнятних для України умовах, зокрема щодо Донбасу та відсутності реальних гарантій безпеки». Риторика американської сторони, за його словами, традиційно гіперболізована й наповнена гучними формулюваннями, які не підкріплені практичними результатами. «Я розумію, що уперлися сторони в очевидно неприйнятний для України варіант виходу з Донецької області. Немає жодних гарантій безпеки, тобто коли говорять про платинові гарантії безпеки, то в мене виникає питання: як вони блищать? Блищать вони чи ні? Якщо не блищать, то для чого вони нам?» – зауважив експерт (URL: <https://apostrophe.ua/society/mirni-perehovori-u-ssha-ne-prinesli-prorivu-ta-zalishilisja-na-rivni-konsultatsij-ekspert-rozpoviv-detali.html>).

У свою чергу Президент США Д. Трамп під час виступу на заході в Палм-Біч, штат Флорида, 22 грудня повідомив, що переговори щодо припинення війни Росії в Україні тривають, однак не надав конкретних деталей стосовно прогресу, подальших кроків чи термінів. У відповідь на запитання журналістів про оновлення щодо перемовин, що відбулися в Маямі протягом вихідних, та про можливість проведення тристоронньої зустрічі, Д. Трамп відповів загальними фразами: «Ми ведемо діалог, і переговори проходять задовільно». Однак не розкрив жодних інших подробиць. Коли запитали, чи все ще наполягає він на дотриманні терміну до Різдва, Д. Трамп не дав прямої відповіді, а лише зазначив: «Я зроблю все, що потрібно». Крім того, він зауважив, що «всі стомилися від цієї війни». Хоча Президент США не підтвердив, чи обговорюється можливість проведення тристоронніх переговорів, провідний помічник Кремля Ю. Ушаков раніше спростував інформацію про те, що тристоронні переговори за участю України, Росії та Сполучених Штатів Америки наразі розглядаються (URL: <https://teplodar.biz.ua/tramp-zayavlyaye-shho-peregovory-mizh-ukrayinoyu-ta-rosiyeu-tryvayut>).

Проте, як би не складалася ситуація, сторони мають і шукатимуть шляхи до миру, звичайно, з оглядом на календар, який впливає на перебіг справ. «Різдво і Новий рік зроблять, очевидно, природну паузу в переговорах. Власне, різдвяні святкування розтягнуться з останньої декади грудня до першої декади січня – для нас це працює на руку. Ми можемо якимось перевести подих і подумати над новими пропозиціями, з якими Україна може виходити в цьому випадку», – зазначив Є. Магда (URL: <https://apostrophe.ua/society/mirni-perehovori-u-ssha-ne-prinesli-prorivu-ta-zalishilisja-na-rivni-konsultatsij-ekspert-rozpoviv-detali.html>).

Таким чином, можна констатувати, що черговий етап переговорного марафону щодо завершення російсько-української війни й досягнення справедливого миру завершився. Сторони мають напрацьований та узгоджений між партнерами документ, який може служити предметом подальших дискусій. На поточний момент головним є безпосередньо факт

руху переговорного процесу, оскільки наявність дій, зустрічей і пошуку свідчать про певні зрушення, накопичення певних кількісних факторів, які в підсумку перетворюються в нову якість – справедливий і тривалий мир.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перший саміт діалогу «Центральна Азія плюс Японія»: оцінки політиків і експертів

У Токіо 19–20 грудня відбувся перший саміт діалогу «Центральна Азія плюс Японія» (CA+JAD), який уже отримав неофіційну назву історичного. Саміт закріпив новий формат стратегічної взаємодії. CA+JAD означив перехід від діалогу до спільних рішень у сферах економічної безпеки, інфраструктури та розвитку, реалізація яких здатна значно підвищити роль регіону в Азії. Неочікуваний крок Токіо – єдиного потужного економічного гравця, що досі виявляв дуже помірковану ініціативу у розвитку співробітництва з центральноазійськими державами, – одразу викликав широкий резонанс у політичному та експертному середовищі.

Саміт проходив під головуванням Прем'єр-міністра Японії С. Такаїті. Серед учасників: президенти Казахстану К.-Ж. Токаєв, Киргизької Республіки С. Жапаров, Таджикистану Е. Рахмон, Туркменістану С. Бердимухамедов, Узбекистану Ш. Мірзієєв. У своїй промові на початку зустрічі С. Такаїті підкреслила зростання міжнародного значення Центральної Азії за останні два десятиліття, виділивши три ключові аспекти. По-перше, геополітичну роль регіону як сполучної ланки між Європою та Азією. По-друге, внесок ЦА в глобальну економічну безпеку завдяки багатим запасам енергоносіїв і корисних копалин. По-третє, високий потенціал завдяки динамічному економічному зростанню та збільшенню населення центральноазійських країн.

Прем'єр-міністр оголосила про запуск «Токійської ініціативи CA+JAD» – нової комплексної програми, яка покликана сприяти диверсифікації та промислового підйому п'яти країн Центральної Азії, а також зміцнювати взаємовигідне партнерство з Японією. Ініціатива зосереджена на трьох пріоритетних напрямках. Серед них: зелений розвиток та стійкість, що передбачає спільні зусилля у переході до нових джерел енергії, зниження ризиків природних катастроф, зміцнення ланцюжків поставок критично важливих мінералів та протидію зміні клімату; підтримка розвитку Транскаспійського міжнародного транспортного маршруту (Середній коридор) та запуск Партнерства «Японія – Центральна Азія» зі співробітництва в галузі штучного інтелекту; розвиток людських ресурсів: продовження стипендіальних програм, таких як Project for Human Resource Development Scholarship (JDS), і співробітництво у сфері охорони здоров'я та

медицини. Разом з тим було анонсовано проведення зустрічі міністрів юстиції у форматі «Центральна Азія + Японія» та амбітної мети – реалізації бізнес-проектів на суму 3 трлн ієн (приблизно 20 млрд дол. США) протягом найближчих п'яти років. СА+JAD завершився прийняттям Токійської декларації, що підтверджує відданість цілям діалогу (URL: <https://www.akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-vystupil-na-pervom-sammite-dialoga-centralnaya-aziya-yaponiya-20111333>).

Президент Казахстану К.-Ж. Токаєв у своїй промові охарактеризував саміт як «історичний та стратегічний крок уперед» для поглиблення політичних і економічних зв'язків між Японією та центральноазійськими країнами. Він акцентував увагу на значенні розвитку транспортно-логістичної інфраструктури, зокрема Транскаспійського міжнародного транспортного маршруту, а також відкритті нових можливостей у сфері критичних мінералів, енергетики та цифрових технологій. К.-Ж. Токаєв відзначив готовність створити сприятливі умови для інвестицій та спільних проєктів з японськими партнерами, що має позитивно вплинути на довгострокове економічне зростання Казахстану (URL: <https://www.euronews.com/2025/12/20/central-asia-and-japan-discuss-new-cooperation-formats-at-inaugural-tokyo-summit>).

Президент Киргизької Республіки С. Жапаров висловив підтримку головним напрямом співпраці, запропонованим японською стороною, зокрема розвитку трьох ключових сфер: економічної інтеграції, людського капіталу та технологічних інновацій. Він підкреслив, що Киргизстан бачить у діалозі з Японією платформу для залучення фінансових та інтелектуальних інвестицій у важливі для країни галузі, а також для активізації участі киргизького бізнес-середовища у спільних проєктах регіонального значення (URL: <https://www.trend.az/business/4132451.html>).

Президент Туркменістану С. Бердимухамедов підкреслив важливість довгострокового і стабільного партнерства між країнами регіону та Японією, зосередившись на економічному й інвестиційному вимірах співробітництва. Він зробив акцент на пріоритетності зеленого переходу, розвитку транзиту та інфраструктурних зв'язків, що сприятимуть стійкому розвитку всього регіону (URL: <https://business.com.tm/multimedia/14821/serdar-berdimuhamedov-attends-first-central-asia-japan-dialogue-summit>).

Президент Узбекистану Ш. Мірзієєв дав комплексну оцінку результатам саміту, заявивши про важливість переходу до стратегічної довгострокової співпраці до 2040 р., створення експертних платформ і зміцнення ролі японських фінансових інститутів у регіональних проєктах. Він також виступив за регулярне проведення самітів на рівні глав держав і запропонував низку ініціатив у сфері цифрової економіки, транспортних коридорів і зеленої енергетики, що, на його думку, відкриє нові перспективи для Центральної Азії (URL: <https://www.euronews.com/2025/12/20/central-asia-and-japan-discuss-new-cooperation-formats-at-inaugural-tokyo-summit>).

Перший саміт СА+JAD 2025 отримав у цілому позитивну оцінку з боку представників експертних кіл. Вони називають його стратегічно важливим кроком для поглиблення взаємодії між Центральною Азією та Японією, який має потенціал створити нові економічні й технологічні можливості, посилити регіональні інтеграційні процеси та дати додатковий імпульс міжнародній співпраці у форматі «Схід – Захід». Разом з тим вони вказують на необхідність подальших конкретних кроків і механізмів реалізації заявлених ініціатив, щоб результати саміту перетворилися на відчутні проєкти з реальним впливом на розвиток регіону.

Представники державних експертних кіл Узбекистану зазначають, що Японія однією з перших визнала незалежність нових держав Центральної Азії. У своїй політиці щодо регіону Токіо послідовно спирається на принципи рівноправності, взаємної поваги та врахування інтересів партнерів без нав'язування будь-яких політичних умов розвитку співробітництва. Країна сонця, що сходить, стала першопрохідником серед зовнішніх партнерів у сприйнятті Центральної Азії як єдиного регіонального простору. Так, ще у 2004 р. за ініціативою японської дипломатії було започатковано діалог «Центральна Азія плюс Японія», який став пілотною багатосторонньою платформою співробітництва держав регіону у форматі С5+1. У рамках цього механізму Токіо послідовно виступає на підтримку «відкритого, стабільного та самостійного розвитку» Центральної Азії. При цьому Японія вибудовує активну та збалансовану взаємодію з кожною з республік регіону ([URL: https://gk-uzbekistan.de/ru/2025/12/20/первый-саммит-центральная-азия-япо](https://gk-uzbekistan.de/ru/2025/12/20/первый-саммит-центральная-азия-япо)).

Аналітики провідної інформаційної агенції Туреччини Anadolu Ajansı нагадують, що вже у 2004 р. в Астані відбулася перша зустріч міністрів закордонних справ у рамках діалогу С5+1. Згодом цей механізм перетворився на відому платформу для обговорення не лише політичного та економічного співробітництва, а й питань безпеки, енергетики та регіональної стабільності. Спочатку діалог був зосереджений на темах миру, стабільності, демократії, економічного розвитку та регіональної взаємодії. Надалі його повістка була розширена й включила боротьбу з тероризмом, енергетичну безпеку, транспорт, логістику, екологію та водні ресурси.

Хоча у 2006 р. сторони домовилися про проведення саміту лідерів, з різних причин він не відбувся до грудня 2025 р. Незважаючи на це, у рамках діалогу «Центральна Азія плюс Японія» було проведено понад 40 зустрічей та заходів, включаючи дев'ять засідань на рівні міністрів, 13 – на рівні заступників міністрів та 11 – на експертному рівні. За їхніми підсумками було прийнято 12 підсумкових заяв, два плани дій та дві дорожні карти. У 2023 р. в рамках діалогу було також запущено механізм зустрічі міністрів економіки та енергетики. Друге засідання у цьому форматі відбулося у вересні в Токіо.

Зростання регіональної солідарності країн Центральної Азії та їх здатність до узгоджених дій останніми роками сприяло й поглибленню відносин з Японією. Особливо важливу роль відіграла конструктивна політика

добросусідства та дружби між країнами регіону, що проводиться з 2017 р. з ініціативи Президента Узбекистану Ш. Мірзієєва, яка вивела міжрегіональні зв'язки на високий рівень. На тлі реалізації великих проєктів у сферах торгівлі, транспорту та енергетики зростання іноземних інвестицій та активізації співробітництва з глобальними інститутами геополітичне значення Центральної Азії істотно зросло. У зв'язку із цим США, Європейський Союз, Китай та арабські держави почали розвивати відносини з країнами регіону також у форматі C5+1.

Зміни у глобальному балансі сил після початку російсько-українського конфлікту посилили інтерес Японії до Центральної Азії, внаслідок чого знову було актуалізовано ідею проведення саміту лідерів діалогу «CA+JAD», висунути ще 2006 р. У серпні 2024 р., під час святкування 20-річчя створення діалогу, було ухвалено рішення провести перший саміт лідерів у Казахстані. Проте захід було відкладено через землетрус, що стався у Японії в той період. За підсумками наступних консультацій сторони домовилися провести Перший саміт лідерів діалогу «Центральна Азія – Японія» у грудні 2025 р. в Токіо (URL: <https://www.aa.com.tr/ru/мир/в-токио-стартовал-первый-саммит-лидеров-в-формате-центральная-азия-япония-/3775683?amp=1>).

Дослідники з The Peninsula Qatar / AFP підкреслюють, що Японія поставила амбітну бізнес-мету на найближчі п'ять років – приблизно 20 млрд дол. інвестицій в Центральну Азію, що демонструє прагнення Токіо зміцнити економічні зв'язки та диверсифікувати участь японських компаній у спільних проєктах у цьому регіоні (URL: <https://www.dawn.com/news/1962363/japan-sets-19bn-trade-goal-for-central-asia>).

Експерти вказують на кілька ключових напрямів, які вийшли на передній план у підсумковому Токійському документі (Tokyo Declaration). Насамперед ідеться про розвиток транспортної і логістичної інфраструктури, декарбонізацію, розбудову людського капіталу, залучення японських технологій у цифрову трансформацію та сталий розвиток – усі вони мають посилити не лише економічну співпрацю, а й стійкість регіону в глобальному контексті (URL: https://www.mofa.go.jp/erp/ca_c/pageite_000001_01438.html).

Політологи та регіональні аналітики підкреслюють, що саміт «CA+JAD» підсилює позиції Центральної Азії як важливої гео економічної арени посеред Європи й Азії. Так, експерти з форсайт-агентства Nightingale Int. відзначили, що Японія переглядає свою стратегію щодо Центральної Азії, переходячи від «м'якої сили» до більш прагматичного підходу, орієнтованого на критично важливі ресурси, технології та інвестиції. Саміт у Токіо, на думку аналітиків, сигналізує про нову фазу дипломатичного й економічного залучення Токіо у регіон, де присутні сильні впливи Китаю та інших глобальних гравців (URL: <https://cronos.asia/news/tokio-resursnyy-realizm-centralnaya-aziya>).

Окремо експерти звертають увагу на те, що під час саміту був зроблений акцент на цифровій трансформації та залученні японських технологічних

партнерів для посилення інноваційного потенціалу регіону. Зокрема, у контексті підписаної декларації йдеться про створення платформи співпраці з AI, цифровими рішеннями та залученням японського досвіду у сфері інфраструктури й технологій. Це, на думку міжнародних аналітиків, може сприяти зменшенню «технологічного розриву» між Центральною Азією та найбільш інноваційно розвинутими регіонами світу (URL: https://www.mofa.go.jp/erp/ca_c/pageite_000001_01438.html).

За висновками міжнародних оглядачів, одна з найвагоміших оцінок стосується економічного потенціалу саміту. В експертних колах зазначають, що наміри Японії активізувати власну участь у ланцюгах поставок критичних мінералів та енергетичних ресурсів із Центральної Азії є важливим з огляду на тенденції диверсифікації глобальних економічних партнерств. Це відкриває шлях до спільних проєктів у сфері енергоефективності, «зеленої» енергетики та розвитку інфраструктури, що відповідає сучасним вимогам сталого розвитку (URL: <https://thepeninsulaqatar.com/article/20/12/2025/japan-sets-19-billion-business-target-in-central-asia>).

Міжнародні фінансові аналітики позитивно оцінюють плани з підтримки промислового розвитку й диверсифікації виробництва в регіоні, а також ініціативи щодо створення механізмів підтримки малого та середнього бізнесу через спільні програми зі створенням інноваційних технопарків і навчальних центрів. Ці кроки, на думку експертів, можуть стати каталізатором для зміцнення економічних зв'язків між Центральною Азією та Японією (URL: <https://www.dawn.com/news/1962363/japan-sets-19bn-trade-goal-for-central-asia>).

Аналітики, що працюють у сфері міжнародної безпеки, підкреслюють, що саміт СА+JAD відбувається на тлі посиленої геополітичної конкуренції у регіоні. Центральна Азія перебуває в зоні інтересів великих гравців – Китаю, РФ, США та ЄС – і розширення співпраці з Японією дає змогу регіональним країнам посилити власну дипломатичну автономію та балансувати впливи зовнішніх сил (URL: <https://eurasia.today/actual/yaponiya-gotovitsya-provesti-pervyyu-v-istorii-sammit-so-stranami-tsentralnoy-azii>).

Міжнародні експерти відзначають, що таке розширення партнерства може зміцнити стійкість регіону перед зовнішніми викликами, сприяти стабільності енергопостачання, розвитку транспортування й логістичних коридорів, а також підвищити ефективність у вирішенні спільних проблем, таких як зміни клімату та людський розвиток (URL: https://www.mofa.go.jp/erp/ca_c/pageite_000001_01438.html).

Отже, перший саміт діалогу «Центральна Азія плюс Японія» (СА+JAD), став якісно новим етапом розвитку багатостороннього співробітництва між Японією та країнами Центральної Азії. Він остаточно закріпив перехід формату від консультаційного діалогу до рівня стратегічної взаємодії з чітко визначеними цілями, пріоритетами та інструментами практичної реалізації.

Саміт продемонстрував зростаюче міжнародне значення Центральної Азії як геоекономічного та геополітичного простору, що поєднує Європу та Азію, володіє значним ресурсним потенціалом і демонструє стійке соціально-економічне зростання. Акцент японської сторони на економічній безпеці, інфраструктурі, критичних мінералах, енергетиці та цифрових технологіях свідчить про прагматичний і довгостроковий підхід Токіо до регіону.

Запуск «Токійської ініціативи СА+JAD» і прийняття Токійської декларації створюють інституційну основу для реалізації спільних проєктів у сферах зеленого розвитку, транспорту, штучного інтелекту та розвитку людського капіталу. Оголошена мета щодо реалізації бізнес-проєктів на суму близько 20 млрд дол. упродовж п'яти років підтверджує готовність Японії перейти від політичних декларацій до масштабної економічної присутності в регіоні.

Водночас позиції лідерів країн Центральної Азії свідчать про високий рівень консолідованої підтримки формату СА+JAD. Вони розглядають співпрацю з Японією як інструмент диверсифікації зовнішніх зв'язків, залучення інвестицій і технологій, розвитку транзитного потенціалу та зміцнення регіональної стійкості. Особливе значення має узгодженість цих підходів із загальною тенденцією до посилення внутрішньорегіональної солідарності Центральної Азії.

Перший саміт СА+JAD 2025 р. став своєчасною відповіддю на зміни глобального балансу сил і зростаючу конкуренцію за вплив у регіоні. Формат «Центральна Азія плюс Японія» розглядається як додатковий чинник стратегічного балансування та зміцнення автономії регіону. Водночас подальша ефективність діалогу залежатиме від здатності сторін наповнити досягнуті домовленості конкретними проєктами й механізмами реалізації.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Засідання Президії НАН України під головуванням президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього відбулося 17 грудня 2025 р.

Засідання розпочалося з урочистої церемонії нагородження, під час якої президент НАН України академік НАН України А. Загородній вручив почесні відзнаки.

Зокрема, відзнакою НАН України «За сприяння розвитку науки» за багатолітню плідну діяльність, вагомий особистий внесок у розвиток і зміцнення наукового потенціалу України та активне сприяння утвердженню ролі науки в державі було нагороджено народного депутата України Ю. Тимошенко.

Також президент НАН України вручив Грамоту Верховної Ради України директору Інституту електронної фізики НАН України члену-кореспонденту НАН України Г. Гомонай – за значний внесок у розвиток вітчизняної освіти й науки, плідну науково-педагогічну діяльність і високий професіоналізм.

Вітаючи нагороджених, А. Загородній побажав їм міцного здоров'я, творчої наснаги, нових професійних здобутків і плідної праці на благо України.

Далі члени Президії заслухали наукові повідомлення молодих учених установ НАН України, присвячені актуальним фундаментальним і прикладним дослідженням.

З доповіддю «Біоактивні нанокompозити на основі діоксиду церію як перспективні матеріали для захисту від оксидативного стресу та його наслідків» виступила старший науковий співробітник Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України кандидат хімічних наук Ю. Шлапа. У доповіді було представлено результати досліджень зі створення багатофункціональних нанокompозитів з вираженими антиоксидантними властивостями, здатних ефективно нейтралізувати активні форми кисню та зменшувати прояви оксидативного стресу – одного з ключових чинників розвитку ряду захворювань і радіаційних уражень. Показано, що поєднання діоксиду церію з іншими компонентами забезпечує синергетичне підвищення біоактивності матеріалів і відкриває перспективи їх використання в біомедичних застосуваннях.

Доповідь «Розвиток аквакультури України в сучасній парадигмі блакитної економіки: виклики та можливості» представила завідувач відділу Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України доктор економічних наук О. Єрмакова. У виступі було проаналізовано трансформацію економіки моря та роль аквакультури в забезпеченні продовольчої безпеки й сталого розвитку держави. Окрему увагу приділено проблемам імпортозалежності українського ринку рибної продукції та необхідності формування кластерних аквапродовольчих моделей, що інтегрують виробництво, переробку, логістику й науково-інноваційний потенціал. Також було представлено концепцію створення Національного дослідницького консорціуму блакитної економіки для інтеграції українських наукових установ у європейські дослідницькі мережі.

З доповіддю «Впровадження симуляційних технологій в експериментальні дослідження масових розподілів виходів продуктів фотоподілу ядер» виступив молодший науковий співробітник Інституту електронної фізики НАН України доктор філософії Є. Олейніков. У доповіді було представлено результати експериментальних досліджень фотоподілу важких ядер, що мають важливе значення для розвитку ядерної енергетики нового покоління, трансмутації відпрацьованого ядерного палива, контролю обігу ядерних матеріалів і виробництва медичних радіоізотопів. Для підвищення надійності експериментів використовувалися сучасні симуляційні

технології та програмні засоби чисельного моделювання. Отримані експериментальні дані внесено до міжнародної бази EXFOR Міжнародного агентства з атомної енергії, а розроблені програмні продукти впроваджено в освітній процес.

Після виступів молодих учених Президія НАН України заслухала доповідь директора Навчально-наукового інституту «Інститут геології» Київського національного університету ім. Т. Шевченка члена-кореспондента НАН України С. Вижви «Про верифікацію наявного і нерозподіленого фонду надр України».

У доповіді наголошувалося, що виконання міжнародних зобов'язань України в рамках партнерства з Європейським Союзом у сировинній галузі та залучення інвестицій у видобувний сектор мають ґрунтуватися на достовірній, науковообґрунтованій оцінці мінерально-сировинної бази держави, насамперед критичних і стратегічних видів сировини.

Було зазначено, що значна частина родовищ України потребує переоцінки за сучасними міжнародними стандартами. У зв'язку із цим Інститут геології КНУ ім. Т. Шевченка в співпраці з інститутами НАН України, Державною службою геології та надр України та Державною комісією України по запасах корисних копалин розпочинає роботу з верифікації розподіленого й нерозподіленого фонду надр.

Кінцевою метою цієї роботи є формування науковообґрунтованої оцінки інвестиційної привабливості родовищ, що має сприяти зміцненню ресурсної та економічної безпеки України і її інтеграції до європейських ланцюгів постачання.

В обговоренні доповіді виступили заступник директора Державного комітету по запасах України доктор геологічних наук С. Литвинюк, доцент кафедри геології корисних копалин Київського національного університету ім. Т. Шевченка доктор геологічних наук М. Курило, завідувач відділу Інституту геохімії і рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України доктор геологічних наук В. Загнітко, академіки НАН України С. Шехунова, Я. Яцків і В. Геєць.

На завершення засідання учасники розглянули ряд поточних питань. Зокрема, Президент НАН України академік НАН України А. Загородній поінформував про підсумки чергової державної атестації наукових установ академії, яку у 2024–2025 рр. провело Міністерство освіти і науки України за оновленою методикою оцінювання.

Державну атестацію пройшло 150 наукових установ НАН України за шістьма науковими напрямками. За її результатами 44 установи віднесено до групи А, 50 – до групи Б, 42 – до групи В, 14 – до групи Г.

Під час обговорення було наголошено на важливості подальшого врахування результатів атестації в плануванні розвитку наукових установ і вдосконаленні підходів до оцінювання їхньої діяльності.

Також Президія НАН України розглянула підсумки реалізації Концепції розвитку НАН України на 2021–2025 роки. Інформуючи про результати, Президент НАН України академік НАН України А. Загородній зазначив, що попри надзвичайно складні умови, спричинені повномасштабною війною, академії вдалося зберегти науковий і науково-технічний потенціал та забезпечити виконання ключових завдань Концепції. Діяльність установ було переорієнтовано на потреби оборони, безпеки держави та повоєнного відновлення України.

Упродовж цього періоду НАН України посилила інноваційну й експертну діяльність, розширила міжнародну співпрацю, зокрема з європейськими партнерами, удосконалила систему управління та підтримки молодих учених, а також продовжила модернізацію наукової інфраструктури й розвиток відкритої науки.

Реалізація Концепції супроводжувалася постійним моніторингом і коригуванням пріоритетів з урахуванням викликів воєнного часу. Напрацьовані підходи та результати стали основою для формування завдань розвитку Національної академії наук України на наступний період (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 17.12*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Керівництво академії відвідало три установи Відділення наук про Землю НАН України

Керівництво Національної академії наук України 11 грудня 2025 р. завітало з робочим візитом до трьох установ Відділення наук про Землю: Інституту геологічних наук НАН України, ДУ «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук Національної академії наук України» та ДУ «Науково-інженерний центр радіогідроекологічних полігонних досліджень Національної академії наук України». У складі делегації почесних гостей були: президент НАН України академік НАН України А. Загородній, перший віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік НАН України В. Богданов, в. о. головного вченого секретаря НАН України доктор філософських наук О. Кубальський, учений секретар секції доктор технічних наук С. Беспалов, вчений секретар Відділення кандидат геолого-мінералогічних наук Я. Луців.

Під час візиту керівництво академії заслухало доповіді директорів установ, ознайомилось з лабораторними комплексами, обладнанням для досліджень, науковими колекціями. Разом з представниками наукових колективів обговорило актуальні напрями розвитку досліджень і впровадження їхніх результатів, а також визначило коло проблемних питань, які потребують підтримки на рівні академії.

Робоча зустріч дала змогу оцінити стан виконання фундаментальних і прикладних досліджень, рівень практичного впровадження їхніх результатів, участь установ відділення в міжнародних і національних наукових програмах.

Першою установою в програмі став Інститут геологічних наук. Це провідна наукова установа Відділення наук про Землю, яка наступного 2026 р. відзначатиме 100-річчя своєї діяльності. Директор інституту, академік-секретар Відділення наук про Землю академік НАН України С. Шехунова представила всеохоплюючу доповідь про діяльність інституту. В доповіді було висвітлено роль інституту в становленні наук про Землю в Україні, розвиток сформованих наукових шкіл, кадровий потенціал, структуру інституту, наукові досягнення у сфері фундаментальних і прикладних досліджень. Акцентовано на сучасних лабораторних можливостях та наукових колекціях інституту, участі в міжнародних наукових програмах і проєктах, видавничій та публікаційній діяльності, практичному впровадженні результатів досліджень, співпраці з органами влади й недержавним сектором, ролі інституту в популяризації наукових досліджень, підготовці наукових кадрів.

У доповіді також було представлено фундаментальні дослідження, що обґрунтовують концепцію глибинної дегазації Землі як глобального процесу саморозвитку нашої планети, гіпогенного спелеогенезу, нафтидогенезу, а також палеонтологічні дослідження з огляду на унікальність геологічної будови нашої країни та внесок інституту в розвиток національної і світової стратиграфії. Показано роль інституту в розкритті вуглеводневого потенціалу надр України, рідкісноземельних корисних копалин у контексті підписання так званої угоди про мінерали між Україною та США, а також інших корисних копалин. Було висвітлено результати досліджень присвячені вивченню наслідків російської збройної агресії на геологічне середовище, зокрема спричинених руйнуванням Каховської ГЕС, цивільних нафтобаз. Підкреслено цінність результатів досліджень, присвячених підземним водам, зокрема їх використанню в умовах російської повномасштабної агресії.

Важливою складовою досліджень, на якій було наголошено в доповіді, є міжнародна діяльність інституту, спрямована на інтеграцію геологічних досліджень в Україні у європейський дослідницький простір. Результати проєкту «Геологічна служба для Європи», що реалізується в рамках програми «Горизонт Європа», дають змогу інституту розширювати європейські бази геологічних даних, зокрема щодо критичної сировини, а також геотермальної енергії та підземних сховищ.

Директор інституту зазначила, що інститут проводить польові роботи для отримання геологічних даних. Однак на сьогодні є серйозні виклики, пов'язані з ускладненням геолого-розвідувальних робіт у країні, що не дає змоги отримувати значні масиви нової інформації. Водночас інститут розвиває співпрацю з бізнесом, не лише впроваджуючи результати досліджень, а й

накопичуючи нові геологічні дані, а також зберігає геологічну інформацію у власних колекціях і сховищах.

Після обговорення доповіді директора високі гості відвідали окремі наукові підрозділи Інституту геологічних наук, де ознайомилися з окремими тематичними дослідженнями. Спершу делегація ознайомила з діяльністю Центру колективного користування, єдиного в Україні, що забезпечує проведення комплексних досліджень речовинного та гранулометричного складу різнотипних геологічних утворень й інших матеріалів із застосуванням методів електронної мікроскопії та лазерної седиментографії.

У сховищі кернавого матеріалу, що підтримується у відділі сучасного морського седиментогенезу, зберігається унікальна колекція зразків осадових порід з усіх океанів нашої планети, а також Чорного моря, зібрана під час чисельних морських та океанічних експедицій. Сховище продовжує поповнюватися зразками донних відкладів, що відбираються в районі української станції «Академік Вернадський» під час Антарктичних експедицій. Створено базу даних з морської геології, що включає понад 6 тис. зразків, інтернет-портал «Донні відклади Чорного моря», що був розроблений за підтримки проєкту молодих учених НАН України. Було обговорено можливість надання статусу національного надбання колекції кернавого матеріалу.

Відділ геоєкології та пошукових досліджень ознайомив гостей із власноруч розробленим унікальним обладнанням, призначеним для пошуків вуглеводнів на морських акваторіях і на суші. Усе обладнання запатентовано та було застосовано під час експедицій у рамках досліджень за відомчою, а також договірною тематикою. Іншим важливим напрямом застосування обладнання є пошук підземних вод у тріщинуватій зоні кристалічних порід.

Наукові підрозділи інституту стратиграфічно-палеонтологічного напрямку презентували гостям зібрані колекції викопних решток різних періодів геологічної історії нашої планети. Були презентовані відкриті вченими інституту нові роди та види флори та фауни, що мають світове значення для реконструкції розвитку життя на планеті, зокрема палеозойської та кайнозойської ери. Було підкреслено, що дослідження українських розрізів, насамперед Донбасу та Волино-Поділля, які є унікальними, мають виключне значення для світової геологічної науки. Крім того, науковці інституту розкрили прикладне значення цього напрямку досліджень на прикладі досліджень бурштиноносних відкладів. Було показано, як дослідження інституту дають змогу виокремити перспективні бурштиноносні прошарки осадових відкладів на основі мікропалеонтологічних досліджень.

Результати вивчення розрізів дають можливість оптимізувати пошукові та видобувні роботи, значно зменшити впливи на довкілля.

Відділ інженерної геології ознайомив гостей з безпрецедентним для України застосуванням методів неруйнівного моніторингу на основі сучасних світових підходів Structural Health Monitorin з використанням удосконаленого

комплексу високоточної віброметричної апаратури для моніторингу стану об'єктів історико-архітектурної спадщини Києво-Печерської лаври. У рамках проєкту, що фінансувався Національним фондом досліджень, було вдосконалено технологію та методичні принципи застосування лазерних, сейсмо-акустичних, магнітометричних і GPS пристроїв для моніторингу стану споруд світової спадщини ЮНЕСКО, що дає змогу контролювати стан споруд під впливом російської агресії. Молоді співробітники відділу також презентували дослідження, присвячені визначенню забруднення підземних вод радіоактивними сполуками. Дослідження в Чорнобильській зоні відчуження забезпечують контроль забруднення підземних вод радіонуклідами. Розроблені програмні продукти й моделі забруднення радіоактивного забруднення, що визнані у світі та застосовуються МАГАТЕ як еталони для навчання та інших об'єктів, зокрема наслідків аварії на Фукусімській АЕС.

Завершився візит ознайомленням з дослідженнями інституту в Антарктиці та Арктиці, що включають як геологічний блок, так і кліматичний, а саме проривні дослідження фізики снігу. Ученими інституту зроблено внесок у вивчення геологічної будови Антарктичного континенту, що дає змогу реконструювати історію розвитку цього найменш вивченого континенту та оцінити його мінеральний склад. Вивчення впливу електризації снігу на хімічні взаємодії поверхневого шару снігового покриву проводилися як в Арктиці (на острові Шпіцберген), так і в Антарктиці, за підтримки кількох європейських програм. Уперше показано взаємозв'язок між зарядженням снігу та зміною його хімічного складу, що впливає на склад атмосфери полярних регіонів.

Далі керівництво академії відвідало Державну установу «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук Національної академії наук України».

Директор Центру член-кореспондент НАН України М. Попов у своїй презентації ознайомив гостей зі структурою установи, її кадровим потенціалом, обсягами та джерелами фінансуванням, новими результатами й досягненнями в пріоритетних наукових дослідженнях, науково-технічними розробками, окреслив проблеми та ключові напрями й перспективи подальшого розвитку.

У доповіді М. Попов підкреслив вагомий внесок кожного відділу у виконання відомчої фундаментальної тематики та наголосив на значущості результатів конкурсної й договірної тематики, особливо міжнародної. Значним здобутком установи є перемоги в конкурсах молодіжних проєктів, грантів, лабораторій.

Було, зокрема, зазначено, що у 2025 р. розроблено, апробовано і впроваджено:

– спільно із словацькими, марокканськими, португальськими та німецькими партнерами з виконання міжнародного проєкту EWALD

розроблено прототип хмарної системи картування та прогнозування деградації земель за інформаційними продуктами супутникового спостереження Землі;

– розроблено методологію дослідження вмісту парникових газів в атмосфері над територією України на основі супутникової інформації; виявлено реальний площинний розподіл вмісту концентрації основних парникових газів (ПГ), визначено площі регіональних аномальних значень основних ПГ (CO₂, CH₄, NO₂, SO₂) в атмосфері для уточнення природних й антропогенних факторів формування регіонального потепління над територією України;

– розроблено технологію картування екосистем, пов'язаних з водою, як інструмент реалізації завдання 6.6 Цілей сталого розвитку країн світу, сформульованих ООН; створено демонстраційне програмне забезпечення для її реалізації; технологію апробовано на території НПП «Нижньодніпровський» і використано для оцінювання змін стану Рамсарських угідь під впливом воєнних дій;

– розроблено концептуальні моделі комплексної ГІС та бази геопросторових даних для оцінювання якості ґрунтів. Запропонована технологія забезпечує інтероперабельність даних і розширює функціональні можливості сучасних ГІС.

Делегація з великою увагою ознайомила з Центром колективного користування науковими приладами «Центр колективного користування спектродіаметричною апаратурою», у якому для потреб установ НАН України використовується сучасне обладнання: спектродіаметр польовий FieldSpec3 FR (США); інтегруюча сфера RTS-3ZC; система реєстрації змін CO₂ на основі газометричної апаратури Qubit Systems 150; обладнання для визначення температурних показників TemPro-1200, TROTEC TP-10, тепловізор FLUKE Ti110 та ін. Особливу зацікавленість високоповажних гостей викликав парк технічних засобів для аерознімання, придбаних за рахунок коштів спеціального фонду, а саме: система дистанційної реєстрації мінливості спектрометричних параметрів земної поверхні DJI STS-VIS (БПЛА); квадрокоптер Parrot Bebop Pro Thermal; квадрокоптер DJI Matrice 300 RTK з інфрачервоною камерою Zenmuse H20T; квадрокоптер DJI P4 Multispectral; квадрокоптер DJI M3; квадрокоптер DJI M2; станція RTK DJI DRTK 2.

Завершальним етапом візиту стало відвідування ДУ «Науково-інженерний центр радіогідрогеоекологічних полігонних досліджень НАН України», провідної установи України за такими напрямками наукової діяльності, як полігонні комплексні радіологічні, ландшафтно-геохімічні, екологічні дослідження зони аерації та механізмів живлення ґрунтових вод в умовах зміни клімату; дослідженнями з обґрунтування створення глибинних сховищ радіоактивних відходів у надрах і розв'язання геологічних проблем захоронення радіоактивних відходів та поводження з ними; також з гідрогеологічних досліджень з оцінювання ресурсів підземних вод з метою

забезпечення населення підземними водами питної якості в умовах надзвичайних ситуацій.

Виконувач обов'язків директора Центру кандидат геолого-мінералогічних наук Ю. Руденко окреслив актуальні напрями фундаментальних і прикладних досліджень і ключові досягнення колективу, наголосивши на безперервності розвитку Центру та важливості його внеску в забезпечення надійності водопостачання населення під час можливих надзвичайних природних і техногенних ситуацій або запровадження військового стану за рахунок захищених підземних вод та забезпечення стійкого розвитку ядерної енергетики й підвищення рівня радіаційної безпеки населення та довкілля шляхом створення передумов для вирішення проблемних питань, пов'язаних з надійним захороненням найбільш небезпечних радіоактивних відходів у геологічному середовищі.

Стосовно тематики поводження з радіоактивними відходами і їх геологічного захоронення, було зазначено, що за час свого існування центр залучався до виконання ряду міжнародних і національних проєктів. Зокрема, приймав участь у семи міжнародних конкурсних проєктах, які фінансувалися Європейською комісією за програмами TACIS і INSC; двох конкурсних проєктах УНТЦ; у двох координованих дослідницьких проєктах МАГАТЕ; виконував ряд проєктів національного рівня. Проєкти Єврокомісії виконувалися центром у складі міжнародного Консорціуму компаній DBE (Німеччина), ANDRA (Франція), Covra (Нідерланди), Enresa (Іспанія), NDA (Велика Британія), SKB (Швеція). Означені проєкти було спрямовано на: вибір і геологічне вивчення майданчиків для захоронення РАВ, дослідження захисних властивостей геологічного середовища (природні бар'єри); моделювання міграції радіонуклідів; оцінки безпеки; стратегічне планування, розробку «дорожніх карт» створення сховищ РАВ і програм поводження з відходами тощо.

Під час демонстрації наукових результатів значний акцент було зроблено на прикладне впровадження розробок центру. Зокрема, було зазначено, що основними споживачами результатів є Державне агентство України з управління зоною відчуження, Центральне підприємство з поводження з радіоактивними відходами, Державна служба геології та надр України, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, Міські державні адміністрації, Інститути НАН України. Крім того, праці центру використовувалися при розробці ряду законодавчих і нормативних актів: закони України «Про Загальнодержавну програму поводження з радіоактивними відходами», «Про поводження з радіоактивними відходами», Стратегія поводження з радіоактивними відходами в Україні, «Вимоги до вибору майданчика для захоронення радіоактивних відходів», Методика для віднесення масиву підземних вод до одного з класів кількісного та хімічного станів масиву підземних вод.

Таким чином, попри складні виклики сучасності, центр демонструє високий рівень міжнародної активності та співпраці з провідними державними організаціями, але разом з тим потребує підтримки задля залучення молодих фахівців і найсучасніших технологій до своєї наукової діяльності (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 15.12*).

Керівництво академії ознайомилося з науковими розробками Інституту газу НАН України.

Інститут газу НАН України став черговим пунктом робочої поїздки керівництва Національної академії наук України до наукових установ академії.

Установу 19 грудня 2025 р. відвідала делегація на чолі з президентом НАН України академіком НАН України А. Загороднім за участі першого віцепрезидента НАН України, голови Секції фізико-технічних і математичних наук академіка НАН України В. Богданова, академіка-секретаря Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України академіка НАН України А. Русанова, представників апарату Президії і Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України.

Під час візиту увагу було зосереджено на науково-експериментальній базі інституту, актуальних дослідницьких розробках і практичних напрацюваннях колективу, на питаннях подальшого розвитку установи в системі НАН України.

У рамках робочої програми керівництво академії відвідало лабораторні та експериментальні підрозділи інституту, ознайомилося з науковим обладнанням і тематикою фундаментальних та прикладних досліджень, що виконуються в інституті, обговорило участь установи в наукових програмах НАН України, міжнародних і грантових проєктах, виконання господарських договорів в інтересах промисловості й енергетики України, а також перспективи інтеграції отриманих результатів у національні та міжнародні дослідницькі ініціативи.

Директор інституту член-кореспондент НАН України Г. Жук представив структуру установи, її наукові школи, кадровий потенціал і сучасні експериментальні можливості, окресливши ключові напрями діяльності та перспективи розвитку. Він наголосив на важливості забезпечення стійкого розвитку України шляхом ефективного використання традиційних і альтернативних палив, упровадження нових енерго- та ресурсозберігаючих технологій, а також на коригуванні тематики досліджень з урахуванням викликів, пов'язаних з реалізацією Європейського зеленого курсу та умовами повномасштабної російської військової агресії.

Делегація ознайомилася з роботою відділів: термохімічних процесів і нанотехнологій; газових технологій; термічних гетерогенних процесів; технологій альтернативних палив. Науковці представили результати фундаментальних і прикладних досліджень, зокрема в галузі створення нових

технологій: одержання наноматеріалів на вуглецевій основі, у тому числі технологій очищення графіту до чистоти 99,95 % у рамках міжнародного науково-технічного проекту GR4FITE3 за програмою Horizon Europe; розробок зі зрідження природного газу та його сумішей з воднем у замкненому дросельному циклі високого тиску; технологій отримання синтез-газу з відходів для виробництва синтетичних моторних палив.

Окрему увагу було приділено Центру колективного користування Інституту газу НАН України «Газова хроматографія та сорбометрія», який функціонує на базі газового хроматографа Agilent 6890N (США) й аналізатора мікропор Autosorb iQ (Quantachrome Instruments, США). За допомогою цього обладнання здійснюються дослідження газів для фундаментальних і прикладних застосувань, зокрема у створенні технологій виробництва, підготовки та використання газових палив з місцевої сировини для забезпечення паливної бази розподіленої енергетики України.

Також було продемонстровано установку безперервної дії з електротермічним псевдозрідженим шаром для глибокого рафінування природного графіту, який планується використовувати як анодний матеріал для літій-іонних акумуляторів у країнах ЄС. Технічні можливості установки забезпечують досягнення технологічно необхідної чистоти графіту.

Керівництву академії представили лабораторний комплекс для дослідження впливу сумішей газоподібного водню на металеві та поліетиленові труби, фланцеві ущільнювачі й інші елементи систем газопостачання, а також результати комплексних міцнісних і теплофізичних випробувань. Крім того, було продемонстровано лабораторно-пілотну установку для отримання синтез-газу з відходів техногенного та природного походження й подальшого синтезу моторних палив, пілотні стенди для дослідження процесів зрідження паливних газів, метанізації діоксиду вуглецю і використання альтернативних газових палив у двигунах внутрішнього згоряння.

Під час завершальної дискусії учасники зустрічі обговорили напрями подальшого розвитку інституту, зокрема модернізацію експериментальної бази, посилення прикладної складової досліджень, розширення міжнародної співпраці та підтримку молодих учених. Керівництво Національної академії наук України зазначило, що Інститут газу є унікальною установою, у якій поєднуються фундаментальні й прикладні дослідження, а практична спрямованість робіт дає змогу створювати високотехнологічні розробки, важливі для ключових секторів економіки, енергетики, промисловості та безпеки держави *(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2025. – 19.12).*

Керівництво академії відвідало Інститут проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова НАН України

Президент Національної академії наук України академік НАН України А. Загородній, перший віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук академік НАН України В. Богданов, академік-секретар Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України академік НАН України А. Русанов, а також представники апарату президії та відділення 18 грудня 2025 р. здійснили робочий візит до Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова НАН України.

Під час робочого візиту керівництво академії ознайомилося з науковими розробками інституту, його експериментальною базою та прикладними рішеннями у сфері енергетики, моделювання й кібербезпеки. Окрему увагу було приділено результатам, які вже впроваджуються або мають потенціал практичного застосування, а також питанням подальшого розвитку установи.

Директор інституту член-кореспондент НАН України В. Мохор представив ключові наукові здобутки установи за останні роки та окреслив перспективи подальших досліджень. Про результати, отримані в межах виконання міжнародних наукових проєктів, поінформував заступник директора з наукової роботи доктор технічних наук О. Чемерис.

Провідний науковий співробітник, керівник групи Технічної діагностики доктор технічних наук О. Владимирський презентував розробки у сфері діагностики інженерних систем, зокрема сучасні течешукачі для виявлення пошкоджень підземних трубопроводів тепло- та водопостачання, акустичний програмно-апаратний комплекс «РАСТР-2В» для пошуку витоків і корозійних дефектів, а також вимірювач параметрів руху ліфтів ИКПЛ-МЗ та інші автоматизовані вимірювальні комплекси для енергетичної галузі.

Окрему увагу під час візиту було приділено роботі молодіжної лабораторії інституту, де активно працюють молоді вчені та аспіранти. Про поточні дослідницькі проєкти розповів керівник лабораторії І. Голомолзін.

Головний науковий співробітник доктор технічних наук В. Самойлов ознайомив з розробками зі створення віртуальних тренажерів для навчання операторів енергетичних установок. Роботу одного з таких тренажерів продемонстрував старший науковий співробітник кандидат технічних наук І. Плетяний.

Завідділу моделювання енергетичних процесів та систем доктор технічних наук С. Винничук представив дослідження з розроблення математичних і комп'ютерних моделей процесів у системах кондиціонування повітря та паливних трактах літаків. Ці роботи спрямовані на оцінку конструктивних рішень на етапі проєктування та виконуються, зокрема, у співпраці з підприємством АТ «Антонов».

Провідний науковий співробітник Відділу математичного і економетричного моделювання доктор технічних наук В. Євдокімов представив дослідження зі створення моделюючих та інформаційно-технологічних інструментів для аналізу та підвищення надійності функціонування енергетичних систем. Основну увагу приділено питанням

децентралізації та цифровізації енергетики, удосконаленню управління енергетичними процесами й підвищенню ефективності роботи енергетичної системи України. Представлені напрацювання мають прикладний характер і сприяють впровадженню наукових результатів інституту в практику енергетичної галузі.

Про результати діяльності інституту у сфері кібербезпеки та цифрової стійкості поінформував провідний науковий співробітник відділу математичного та комп'ютерного моделювання доктор технічних наук В. Зубок. Зокрема, ішлося про методичні рекомендації, затверджені Держспецзв'язку України, які реалізуються в межах Національної стратегії кібербезпеки України.

Доктор технічних наук Л. Ковальчук представила дослідження з контролю та моніторингу якості генерації ключових даних для сучасних криптографічних алгоритмів, а також автоматизоване робоче місце для оцінювання якості генераторів випадкових і псевдовипадкових послідовностей, яке пройшло апробацію у відповідних підрозділах Держспецзв'язку України.

Під час візиту президент НАН України академік НАН України А. Загородній вручив дипломи доктора філософії випускникам аспірантури інституту, які успішно захистили дисертації наприкінці 2025 р.

На завершення зустрічі керівництво академії відзначило значний науковий потенціал Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова НАН України та побажало його колективу подальшої плідної роботи (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 18.12*).

Відбулися Одинадцяті бібліотекознавчі студії

У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського у змішаному форматі онлайнної та офлайнної зустрічі 5 грудня 2025 р. відбулися Одинадцяті бібліотекознавчі студії, присвячені 100-річчю Інституту бібліотекознавства цієї бібліотеки. Захід організували Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, Національна академія керівних кадрів культури, мистецтв і Київський столичний університет ім. Б. Грінченка. До зібрання долучилися бібліотечні фахівці та викладачі профільних закладів вищої освіти, зокрема представники Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого, Київського національного університету культури і мистецтв, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут», Університету Г. Сковороди в Переяславі, Науково-технічної бібліотеки Радіоастрономічного інституту НАН України й ін.

Мета цього науково-комунікативного заходу – об'єднання зусиль науковців і практиків щодо порушення проблемних питань історії, досягнень. Із вітальним словом до учасників звернулася генеральна директорка Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського член-кореспондент НАН України Л. Дубровіна, яка наголосила на важливості відзначення столітнього ювілею Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського і побажала колегам успішної та плідної роботи.

Упродовж заходу виступили:

– заввідділу науково-організаційного супроводження заходів Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації кандидатка історичних наук В. Матусевич [з теми «Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства і бібліографії Всенародної бібліотеки України (1925–1933)»];

– заввідділу лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових систем Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого кандидат історичних наук, доцент О. Кириленко («М. С. Слободяник як науковий керівник Інституту бібліотекознавства»).

– професор кафедри інформаційних комунікацій Київського столичного університету ім. Б. Грінченка доктор наук із соціальних комунікацій, старша наукова співробітниця О. Григоревська («Інформаційні ресурси, технології та інновації, управління діяльністю наукової бібліотеки як об'єкти досліджень Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у 2000-х роках»);

– директор Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського кандидатка історичних наук О. Василенко [«Наукові проекти Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в контексті актуальних проблем бібліотечної справи (2011–2026)»];

– професор Київського університету культури, головна бібліотекарка Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого доктор наук із соціальних комунікацій, доцентка О. Збанацька («Погляди М. С. Слободяника на реалізацію функцій документної пам'яті в науковій бібліотеці»);

– завідувач кафедри інформаційних комунікацій Київського столичного університету ім. Б. Грінченка кандидатка історичних наук О. Політова («Дослідницькі інтереси студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка»).

Усі доповіді супроводжувалися презентаціями з оригінальним ілюстративним матеріалом.

Підсумки Одинадцятих бібліотекознавчих студій, присвячених 100-річчю Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, підбила кандидат історичних наук О. Василенко (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 11.12.*)

Керівництво НАН України ознайомилося з науковими розробками Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича

Керівництво Національної академії наук України 9 грудня 2025 р. відвідало Інститут проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України – один із провідних центрів матеріалознавчих досліджень у державі.

У зустрічі взяли участь перший віцепрезидент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук академік НАН України В. Богданов, академік-секретар Відділення матеріалознавства НАН України академік НАН України І. Кривцун, учений секретар Секції фізико-технічних і математичних наук доктор технічних наук С. Беспалов та учений секретар Відділення матеріалознавства кандидат хімічних наук Т. Сидоренко.

Під час візиту делегація оглянула наукові підрозділи установи, лабораторне обладнання, експериментальні установки, а також ознайомилася з практичними результатами досліджень. У розмові з науковцями йшлося про потреби інституту, стан експериментальної бази та можливості подальшого розвитку.

Директор інституту член-кореспондент НАН України Г. Баглюк розповів про основні напрями роботи установи, її наукові школи, кадровий потенціал і поточні завдання. Окремо обговорили перспективи оновлення обладнання, співпрацю з виробничими партнерами, розширення прикладних досліджень, міжнародні контакти та підтримку молодих учених.

Під час візиту делегація докладно ознайомила з роботою лабораторії інженерії кісткової тканини, де створюються біоматеріали для потреб реконструктивної медицини. Науковці показали весь шлях виготовлення персоніфікованих імплантатів – від синтезу біоактивних матеріалів до створення готових виробів із використанням 3D-друку.

Особливу увагу приділили розробкам для лікування складних ушкоджень кісток після вибухових поранень. Імплантати мають відповідати високим вимогам щодо біоактивності, антибактеріальних властивостей та індивідуальної адаптації під конкретного пацієнта.

Науковці наголосили, що всі роботи виконуються у тісній співпраці з лікарями, біологами, біохіміками та ветеринарами. Такий міждисциплінарний підхід дає змогу не лише вдосконалювати властивості матеріалів, а й покращувати самі методики реконструктивно-відновлювальних операцій. Зокрема, перспективною вважається розробка композитних імплантатів на основі біоактивної кераміки та біорозчинних полімерів, які можуть істотно спростити хірургічні втручання.

Також керівництву академії представили напрацювання лабораторії керамічних паливних комірок. Тут реалізують повний технологічний цикл – від отримання електролітних матеріалів до виготовлення готових елементів для електрогенеруючих систем.

Науковці продемонстрували виробничі ділянки та результати досліджень електричних характеристик і ефективності роботи керамічних паливних комірок. Розробки спрямовані на розвиток водневих технологій та альтернативної енергетики в Україні.

Робочий візит дав змогу безпосередньо на місці побачити можливості інституту, окреслити ключові виклики та визначити напрями подальшої підтримки матеріалознавчих досліджень з боку НАН України (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 10.12*).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

В Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова 11–12 грудня 2025 р. відбувся Міжнародний форум «Освіта, наука, інновації: людський капітал у повоєнному відродженні України», який об'єднав науковців, освітян, представників органів державної влади, бізнесу та громадянського суспільства для обговорення стратегічних пріоритетів розвитку держави в умовах війни та майбутньої відбудови.

Метою заходу стало осмислення ролі освіти, науки та інновацій у збереженні й розвитку людського капіталу, напрацювання міждисциплінарних підходів до післявоєнного відновлення України, а також формування спільного бачення стратегічних рішень для сталого розвитку держави в умовах сучасних безпекових і цивілізаційних викликів.

Форум відбувся за ініціативи Української ради миру, інституції, діяльність якої спрямована на утвердження цінностей миру, гуманізму та міжнародного діалогу, зокрема через підтримку науки й освіти як основ суспільного розвитку.

Робота форуму розпочалася з вітальних виступів. До учасників звернулися голова Української Ради Миру академік НАН України М. Згуровський, ректор Українського державного університету ім. М. Драгоманова член-кореспондент НАН України, академік НАПН України В. Андрущенко, а також третій Президент України В. Ющенко.

Від Національної академії наук України учасників привітав віцепрезидент НАН України академік О. Рафальський, який оголосив вітання президента НАН України академіка А. Загороднього та наголосив на визначальній ролі науки й освіти у формуванні людського капіталу як ключового ресурсу стійкого розвитку та повоєнного відновлення України.

Після урочистого відкриття розпочалася робота пленарних засідань форуму, присвячених стратегічним питанням формування та розвитку людського капіталу в умовах війни і повоєнної відбудови. Під час першого пленарного засідання учасники зосередилися на переході від воєнних викликів до інноваційної моделі розвитку держави, збереженні та розвитку трудового

потенціалу, а також ролі освіти й науки у відповіді на сучасні цивілізаційні загрози.

У межах другого пленарного засідання обговорювалися соціально-економічні та демографічні аспекти післявоєнного відновлення України. З доповіддю «Демографічні виклики України під час післявоєнної відбудови: стратегія відновлення людського капіталу» виступила директор Інституту демографії та досліджень якості життя ім. М. Птухи НАН України академік НАН України Е. Лібанова. Про питання соціальної якості життя у воєнний і повоєнний періоди у своїй доповіді говорив директор Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України В. Геєць, наголосивши на необхідності системних економічних і соціальних рішень у політиці відбудови.

Окрему увагу в програмі форуму було приділено ролі науки як безпосереднього чинника інноваційного розвитку та післявоєнного відродження. У межах панельної дискусії «Наука як рушій післявоєнного відродження та інновацій», організованої Національною академією наук України, учасники зосередилися на системних бар'єрах упровадження наукових розробок і необхідності формування довгострокових національних програм підтримки науки. Модератором дискусії виступила голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій О. Антонюк.

У виступах наголошувалося, що для успішної відбудови України потрібні високотехнологічні матеріали та рішення з тривалим ресурсом експлуатації, а ключовою передумовою залучення інвестицій є створення власної інтелектуальної власності. Учасники дискусії звернули увагу на збереження розриву між наукою та індустрією, недостатню інтеграцію наукових результатів у цивільні галузі економіки та домінування короткострокових підходів над професійними й стратегічними.

У дискусії взяли участь провідні науковці НАН України. Завідувач відділу Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України член-кореспондент НАН України М. Юрженко акцентував на ролі фундаментальних досліджень у створенні нових технологій і матеріалів. Заступник директора Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України академік НАН України А. Рагуля окреслив наукові підходи до реновації інфраструктури в процесі повоєнної відбудови. Про державну підтримку фундаментальної науки та значення міжнародної співпраці говорив академік-секретар Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України академік НАН України І. Гаркуша.

Другий день форуму був присвячений роботі тематичних панельних дискусій, у межах яких учасники обговорювали актуальні виклики та перспективи розвитку науки й освіти в Україні. Серед ключових тем – цифрові технології та штучний інтелект, роль яких у сучасному світі стрімко зростає. У цьому контексті особливу увагу привернула панельна дискусія «Штучний

інтелект: розум, що змінює світ», організована Національною академією наук України.

Модератор дискусії – академік-секретар Відділення інформатики НАН України академік НАН України О. Хімч – представив стратегічні підходи до розвитку та застосування штучного інтелекту в системі Національної академії наук України. Ішлося про формування цілісної академічної екосистеми ШІ – від фундаментальних досліджень і міждисциплінарних проєктів до підготовки кадрів, розвитку обчислювальної інфраструктури та впровадження результатів у практику, а також про необхідність координації з державними цифровими політиками та дотримання етичних принципів використання штучного інтелекту. Про глобальні тренди розвитку ШІ, а також можливості й виклики для України в умовах технологічних трансформацій говорив голова Української Ради Миру академік НАН України М. Згуровський.

У межах цієї панельної дискусії було також представлено підручник «Системи і методи штучного інтелекту», що вийшов у Видавничому домі «Академперіодика» Національної академії наук України. Видання, підготовлене академіком НАН України М. Згуровським і професором Ю. Зайченком, є першим українськомовним комплексним підручником, у якому системно узагальнено ключові напрями сучасного розвитку штучного інтелекту та який орієнтований на підготовку нового покоління фахівців у галузі комп'ютерних наук, системного аналізу та інтелектуальних технологій.

За підсумками форуму учасники наголосили на необхідності посилення взаємодії науки, освіти, держави та бізнесу задля формування людського капіталу як основи повоєнного відновлення, модернізації економіки та інтеграції України у світовий науково-технологічний простір (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 12.12*).

Нещодавно відбулася міжнародна онлайн-конференція «Малі фермери України та ЄС: спільне та відмінне в новій реальності», до якої долучилося понад 60 учасників.

Науковці відділу економіки і політики аграрних перетворень Інституту економіки та прогнозування НАН України організували цей захід разом із колегами зі Шведського університету аграрних наук (SLU), Інституту сільських та регіональних досліджень у Норвегії (RURALIS) та Українсько-польського проєкту Substantiation and measures for implementation of a human rights-based integrated approach to rural development, food security and land policy in post-war rebuilding of Ukraine, який фінансується в межах Long-term program of support of the Ukrainian research teams at the Polish Academy of Sciences carried out in collaboration with the U.S. National Academy of Sciences with the financial support of external partners і виконується в Інституті розвитку села та сільського господарства Польської академії наук (IRWiR PAN) у Варшаві (Польща).

Конференція стала фаховим дискусійним майданчиком, на якому українські та європейські фермери, науковці й представники громадянського суспільства обмінялися досвідом і думками та визначили пріоритети євроінтеграції України у контексті повоєнного відновлення її аграрного сектору. Особливу увагу було приділено аналізу ключових проблем, з якими стикаються європейські фермери сімейного типу, і шляхам вирішення цих проблем у межах Спільної аграрної політики ЄС. Із доповідями виступили науковці, експерти і практики з України, Польщі, Швеції, Іспанії, Італії, Румунії.

Модератор заходу – завідділу економіки і політики аграрних перетворень Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України О. Бородіна – привітала учасників конференції та висловила щире подяку українським фермерам: В. Шереметі, М. Стрижаку, В. Гончаренку, О. Бондаренку, О. Ганненку, Ю. Шапкіну, Е. Шульзі, М. Шереметі, І. Томичу, А. Бойку, Т. Войтовичу, М. Бойченку, В. Ращупкіну, Г. Дубині, Г. Шелязі, В. Радкевичу, Ю. Розовику, М. Лящуку, О. Лобурцю, О. Дмитруку, а також Л. Шевченко і В. Бурову, які протягом останніх воєнних років, незважаючи на труднощі, активно співпрацювали з представниками академічної науки та фермерською спільнотою, брали участь у соціологічних дослідженнях процесів продовольчого забезпечення українців під час війни, доступу фермерів до ринків виробничих і фінансових ресурсів, змін щодо доступу до землі тощо.

Передаючи слово досліднику зі Швеції Б. Кунсу, О. Бородіна повідомила, що конференцію організовано за підтримки Шведського університету аграрних наук і подякувала Б. Кунсу за його особистий внесок у налагодження співпраці з українськими економістами-аграрниками.

Старший викладач кафедри міського та сільського розвитку Шведського університету аграрних наук доктор філософії Б. Кунс працює безпосередньо з фермерами і прагне глибше зрозуміти їхні проблеми завдяки прямому діалогу. Цей аспект, як наголосив учений, не варто недооцінювати. Спікер подякував присутнім за участь, особливо з огляду на складні умови, спричинені російською агресією, та відзначив стійкість українських фермерів, науковців і дослідницьких інституцій. Він також звернув увагу на важливість міжнародної солідарності й співпраці європейських і українських фермерів і науковців, підкресливши цінність спільних проєктів і майбутніх офлайн-зустрічей. Особливо Б. Кунс відзначив співпрацю в межах проєкту, що фінансується Дослідницькою радою Швеції, за участі Інституту економіки та прогнозування НАН України.

Досвідом роботи сімейного фермерського господарства «Олімп Агро» (Верхньодніпровський район Дніпропетровської області) поділилась його співвласниця Л. Шевченко. Вона коротко окреслила шлях розвитку господарства, яке вирощує основні польові культури, – від старту із 14 га до

розширення близько 300 га землі та повного технічного забезпечення напередодні повномасштабного вторгнення.

Л. Шевченко привернула увагу до нинішніх воєнних викликів: нестачі робочої сили, обмежень у використанні техніки, перевантаження елеваторів, проблем із логістикою та постійних ризиків падіння уламків дронів і пожеж. Усе це, разом із загальним зростанням собівартості, падінням цін, кліматичними змінами і виснаженням водних ресурсів, ставить малі господарства на межу виживання. На думку Л. Шевченко, малі фермери лишаються опорою країни, однак потребують більш справедливої державної політики, доступного фінансування й умов, що дали б змогу розвиватися за європейськими зразками. Завершуючи виступ, спікер підкреслила, що найважливішою умовою для відновлення сільського господарства є мир в Україні.

Голова фермерського господарства «Соджюс» (Знам'янський район Кіровоградської області) М. Стрижак у своєму виступі наголосив, що український селянин зберігає стійкість, попри всі виклики. Після кожної війни відродження держави починалося саме із села, і сьогодні фермери знову протистоять кільком викликам.

Перший виклик – зовнішня агресія, що руйнує економіку й інфраструктуру. Другий – внутрішні труднощі, пов'язані з державними рішеннями, які часто не сприяють розвиткові малих і середніх господарств. Чимало законодавчих ініціатив, за словами доповідача, створюють переваги для великих аграрних компаній, тоді як сімейні ферми лишаються без доступу до фінансування й реальної підтримки. М. Стрижак зазначив, що на формування державної аграрної політики в Україні впливають великі агрохолдинги, тому рішення рідко враховують потреби дрібних виробників. Навіть якісні закони, за його словами, не працюють через недофінансування або недосконалі підзаконні акти.

Доповідач виокремив проблему мобілізації та бронювання працівників: основних кадрових втрат зазнають малі господарства, тоді як у великих компаніях можливостей захищати персонал часто більше.

Президент Асоціації фермерів та приватних землевласників України В. Гончаренко подякував організаторам і всім учасникам конференції, наголосивши, що, попри труднощі, з якими стикаються фермери у різних країнах Європи, для України головним викликом є війна, яка щодня забирає життя фермерів та інших мирних мешканців, зокрема дітей. У таких умовах, за його словами, пріоритетом фермерів стає не розвиток, а виживання держави й продовольча безпека, щоб люди під обстрілами не голодували (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 16.12*).

Нагороди та відзнаки

Молоді науковці Національної академії наук України відзначені Премією Верховної Ради України за 2025 р.

Верховна Рада України постановою від 4 грудня 2025 р. № 4713-ІХ присудила Премію Верховної Ради України молодим ученим за 2025 р. Відзначено авторів наукових робіт у галузях економіки, права, технічних, природничих і гуманітарних наук. Серед лауреатів – представники низки наукових установ Національної академії наук України.

За роботу «Збереження економічної безпеки України в умовах екзистенційних загроз: аспекти міграції, людського капіталу та виробничого потенціалу економіки» відзначені доктор економічних наук О. Левицька, кандидат економічних наук І. Бараняк (Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України).

За роботу «Дослідження і оптимізація процесів одержання оптичної та лазерної кераміки на основі оксидів рідкісноземельних металів» – кандидат фізико-математичних наук І. Ворона, доктор філософії А. Балабанов, доктор філософії А. Тимошенко, інженер Д. Черноморець (НТК «Інститут монокристалів» НАН України).

За роботу «Детектування біологічних речовин на основі SERS спектроскопії» – доктор філософії Н. Мазур (Інститут фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова НАН України).

За роботу «Вивчення структурно-функціональних особливостей центрів полімеризації фібрину та створення низькомолекулярних інгібіторів полімеризації фібрину на основі сполук каліксаренового ряду» – доктор філософії О. Грабовський, аспірант Д. Агішев (Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України), аспірантка, інженер А. Селіхова (Інститут органічної хімії НАН України).

За роботу «Нові надтверді композити на основі кубічного нітриду бору інструментального призначення» – кандидат технічних наук Я. Романенко (Інститут надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля НАН України).

За роботу «Вивчення ефектів та механізмів підсилення в SEIRA SERS для біологічних молекул, адсорбованих на метал-вуглецевих та магнітних наноструктурах» – доктор філософії А. Яремкевич, провідний інженер М. Раллев (Інститут фізики НАН України).

За роботу «Структура та властивості парамагнітних центрів у світловипромінювальних оксидах та напівпровідникових наноматеріалах» – доктор фізико-математичних наук В. Носенко (Інститут фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова НАН України).

За роботу «Застосування мікробного консорціуму і його метаболічного потенціалу для відновлення ґрунтів після військових конфліктів та забезпечення альтернативних джерел енергії» – доктор філософії М. Лобода,

доктор філософії О. Гаврилюк (Інститут мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України).

За роботу «Перше спостереження релаксороподібної поведінки щільних сегнетоелектричних нанокмпозитів» – аспірант О. Березников, аспірант Д. Стеценко (Інститут фізики НАН України).

За роботу «Наукове обґрунтування методів біоремедіації для підготовки до розробки техногенних покладів для комплексного вирішення екологічних і економічних викликів вугільних регіонів» – доктор філософії Т. Тепла (Інститут геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України).

За роботу «Удосконалення масової ефективності силових конструкцій, виготовлених 3D-друком» – доктор філософії О. Бондаренко (Інститут прикладних систем управління НАН України).

За роботу «Цифровізація процесів роботи з персоналом для повоєнного відновлення України» – кандидат технічних наук В. Василенко, кандидат технічних наук Т. Триснюк, доктор філософії К. Ющенко (Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України) *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 9.12).*